

Starfs- og rekstraráætlun 2021

Samþykkt á 494. fundi stjórnar Bygðastofnunar
10. desember 2020

Efnisyfirlit

SAMANTEKT	3
INNGANGUR	6
1. REKSTUR BYGGÐASTOFNUNAR	8
1.1 Áætlun um rekstur Byggðastofnunar 2021	8
1.2 Rekstraráætlun 2021	9
1.3 Starfsþróun, upplýsingakerfi og innri verkefni	10
1.3.1 Rafræn skil í Þjóðskjalasafn	10
1.3.2 Aukin þekkingaröflun og endurmenntun starfsmanna	10
1.3.3 Græn skref í ríkisrekstri	10
1.3.4 Loftslagsstefna.....	10
1.3.5 Móttaka rafrænna reikninga	11
1.3.6 Rafræn lánaumsýsla	11
2. MÓTUN BYGGÐASTEFNU	12
2.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	12
2.2 Lög um byggðaáætlun og sóknaráætlanir nr. 69/2015	12
2.3 Inngangur	13
2.3.1 Stefnumótandi byggðaáætlun.....	13
2.3.2 Sóknaráætlanir	13
2.3.3 Sveitarfélög og samtök þeirra	14
2.4 Verkefni á sviði byggðastefnu á árinu 2021	14
2.4.1 Byggðaáætlun 2018–2024.....	14
A.2. Þjónustukort.....	15
A.9. Verslun í strjálbýli.....	15
A.18. Skilgreining opinberrar þjónustu og jöfnun aðgengis.	15
C.2. Brothætt byggðarlög	15
C.13. Opinberar upplýsingar á sviði byggðamála	15
2.4.2 Sóknaráætlanir landshluta	16
3. LÁNASTARFSEMI BYGGÐASTOFNUNAR	17
3.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	17
3.2 Stöðugreining	17
3.2.1 COVID19	18
3.2.2 Landbúnaður	18
3.2.3 Ferðaþjónusta.....	18
3.2.4 Sjávarútvegur	18
3.2.5 Fiskeldi.....	19
3.3 Útlánaáætlun og verkefni á sviði lánamála á árinu 2021	19

3.3.1 Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki í landsbyggðunum	21
3.3.2 Áhættustefnur og áhættureglur – mælingar og eftirfylgni	21
3.3.3 Kaup á hlutafé og styrkveitingar 2021.....	21
4. STUÐNINGUR VIÐ BYGGÐAÞRÓUN	22
4.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	22
4.2 Inngangur	22
4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar	22
4.2.2 Stuðningur við brothætt byggðarlög	24
4.2.3 Aflamark Byggðastofnunar	25
4.2.4 Svæðisbundin flutningsjöfnun.....	25
4.2.5 Flutningsjöfnun olíuvara.....	26
4.2.6 Annar stuðningur við byggðaðróun.....	26
4.3 Verkefni á sviði byggðaðróunar á árinu 2021.....	27
4.3.1 Stuðningur við atvinnuþróun	27
4.3.2 Brothættar byggðir.....	27
4.3.3 Aflamark Byggðastofnunar	27
4.3.4 Svæðisbundin flutningsjöfnun.....	27
4.3.5 Flutningsjöfnun olíuvara.....	28
4.3.6 Annar stuðningur við byggðaðróun.....	28
5. ÖFLUN OG MIÐLUN UPPLÝSINGA	29
5.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	29
5.2 Inngangur	29
5.2.1 Úttektir, greiningar og umsagnir	30
5.2.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál	31
5.2.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar	31
5.2.4 Stuðningur við rannsóknir	32
5.3 Verkefni við söfnun og miðlun upplýsinga á árinu 2021	32
5.3.1 Úttektir, greiningar og umsagnir	32
5.3.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál	33
5.3.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar	33
5.3.4 Stuðningur við rannsóknir	33
6. STARFSÁÆTLUN STJÓRNAR BYGGÐASTOFNUNAR	34
6.1 Efni á dagskrá stjórnarfunda	34

SAMANTEKT

Helstu verkefni sem unnið verður að á vegum Byggðastofnunar á árinu 2021:

1. Rafræn skil í Þjóðskjalasafn (1.3.1)

Fengin verður heimild Þjóðskjalasafns Íslands til að senda gögn úr málakerfi stofnunarinnar inn með rafrænum hætti.

2. Aukin þekkingaröflun og endurmenntun starfsmanna (1.3.2)

Á árinu 2018 voru reglur um nám og endurmenntun starfsmanna kynntar. Á árinu verður starfsfólk áfram hvatt til að nýta sér möguleika á þekkingaröflun og endurmenntun.

3. Græn skref í ríkisrekstri (1.3.3)

Lokið verður við öll 5 skrefin í verkefninu Græn skref í ríkisrekstri.

4. Loftslagsstefna (1.3.4)

Stofnunin setur sér loftslagsstefnu í samræmi við lög um loftslagsmál nr. 70/2012

5. Móttaka rafrænna reikninga (1.3.5)

Á árinu verður einungis tekið við reikningum fyrir kaup á vöru og þjónustu með rafrænum hætti.

6. Rafræn lánaumsýsla (1.3.6)

Undirbúningur hafinn á að gera lánaumsýslu stofnunarinnar rafræna. Áfram unnið að fjölgun umsóknaforma í umsóknargátt.

7. Byggðaaáætlun 2018-2024 (2.4.1)

Byggðaaáætlun, sem nær til áranna 2018-2024 var samþykkt á vorþingi 2018. Unnið verður að endurskoðun byggðaaáætlunar fyrri hluta ársins. Ráðherra leggur fram stefnumótandi byggðaaáætlun til 15 ára og aðgerðaaáætlun til fimm ára í mars/apríl 2021. Á árinu mun stofnunin koma að framkvæmd einstakra aðgerða eins og áætlunin gerir ráð fyrir. Um er að ræða verkefni A.2. Þjónustukort A.9. Verslun í strjálbýli, A.18. Skilgreining opinberrar þjónustu, C.2. Brothættar byggðir og C.13. Opinberar upplýsingar á sviði byggðamála. Einnig er um að ræða verkefni sem stofnunin sinnir og fjármöggnuð eru af byggðaaáætlun, svo sem NORA, NPA og ESPON og gerðar verða úttektir á þátttöku Íslands í erlendum samstarfsáætlunum.

8. Sóknaráætlanir (2.4.2)

Byggðastofnun mun vinna með stýrihópi Stjórnarráðsins að útfærslu og framkvæmd verkefnisins, aðstoða einstök landshlutasamtök við framkvæmd sóknaráætlana, samhæfa aðkomu ólíkra stofnana ríkisvaldsins að þessari vinnu, vinna að stöðugreiningum og þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana einstakra landshluta og fara yfir skilgreinar vegna framkvæmdar samninga um sóknaráætlanir.

9. Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki (3.3.1)

Á árinu 2021 verður áfram lögð áhersla á bætt þjónustu og sýnileika fyrirtækjasviðsins út um allt land með reglulegum heimsóknum starfsmanna sviðsins. Bæði gagnvart nýjum og núverandi viðskiptavinum, atvinnuráðgjafabróunarfélögum og fulltrúum sveitastjórna auk þess sem að opnir kynningafundir verða haldnir.

10. Stuðningur við atvinnuþróun (4.3.1)

Stuðningur við atvinnuráðgjöfina verður í samræmi við samninga og fjárveitingar á fjárlögum.

11. Brothættar byggðir (4.3.2)

Unnið verður áfram að verkefninu sem hófst á Raufarhöfn árið 2012. Verkefnið mun ná til fimm til sex byggðarlaga á árinu.

12. Aflamark Byggðastofnunar (4.3.3)

Áfram unnið að almennri umsýslu með þeim tólf samningum sem eru í gildi í ellefu byggðarlögum.

13. Flutningsjöfnun (4.3.4)

Auglýst verður eftir umsóknum um styrki vegna flutningsjöfnunar, umsóknir sem berast yfirfarnar, afgreiddar og greitt út samkvæmt reglum. Aðilar sem fá greitt geta svo átt von á að verða heimsóttir og að gögn varðandi kostnað séu skoðuð. Gerð verður úttekt á fyrirkomulagi og framkvæmd.

14. Flutningsjöfnun olíuvara (4.3.5)

Þann 10. júlí 2020 samþykkti Alþingi Íslands lög nr. 89/2020, sem fela í sér nýtt fyrirkomulag á jöfnun flutningskostnaðar olíuvara. Samkvæmt 9. gr. laganna verða lög nr. 103/1994 um jöfnun á flutningskostnaði olíuvara felld úr gildi þann 1. janúar 2021 og Flutningsjöfnunarsjóður olíuvara lagður niður. Til að hvetja söluaðila olíuvara til að halda uppi eðlilegu framboði á olíuvörum til svæða sem búa við skerta samkeppnisstöðu vegna landfræðilegra og/eða lýðfræðilegra aðstæðna var lögum nr. 160/2011 um svæðisbundna flutningsjöfnun einnig breytt. Verður flutningsjöfnun olíuvara þannig eftirleiðis í formi sérstakra styrkja sem ákvarðaðir verða útfra þeirri heildarfjárhæð sem fyrirhugað verður að veita til jöfnunar á flutningskostnaði olíuvara í fjárlögum ár hvert, seldu magni olíuvara á viðkomandi sölustað og byggðastuðli sem skal endurspegla samkeppnisstöðu svæðis í byggðalegu tilliti að mati Byggðastofnunar.

Byggðastofnun mun gegna lykilhlutverki í þessari nýju útfærslu með umsögn til ráðherra um byggðastuðla annars vegar og árlegri umsýslu og utanumhaldi um styrki vegna flutningskostnaðar hins vegar.

15. Annar stuðningur við byggðaþróun (4.3.7)

Byggðastofnun mun áfram taka þátt í samstarfi við Listahátíð í Reykjavík og Air Iceland Connect um veitingu Eyrarrósarinnar jafnframt því sem Landstólpinn verður veittur á aðalfundi stofnunarinnar.

16. Úttektir og greiningar (5.3.1)

Stofnunin mun vinna tölfraðileg gögn um íbúáþróun, þróun fasteignamats og fasteignagjalda, orkukostnað, afkomu fyrirtækja og atvinnutekjur eftir atvinnugreinum og svæðum. Einstakir kaflar stöðuggreiningar landsins verða uppfærðir eftir því sem tilefni gefst. Unnin verður skýrsla um staðsetningu og fjölda starfa á vegum ríkisins og stofnana þess miðað við áramót 2020/2021. Haldið verður áfram frekari úrvinnslu úr niðurstöðum búferlakannana. Lokið verður vinnu við að skilgreina rétt fólks til opinberrar þjónustu og vinnslu tillagna um jöfnun kostnaðar. Áfram verður unnin skýrsla um hagvöxt landshluta í samvinnu við Hagfræðistofnun Háskóla Íslands, en árin 2018 og 2019 verða tekin saman. Skýrsla um þróun atvinnutekna eftir atvinnugreinum og svæðum verður uppfærð. Þá mun stofnunin eftir föngum vinna úttektir og greiningar fyrir ráðuneyti, þingnefndir, sveitarstjórnir og

landshlutasamtök. Haldið verður áfram að uppfæra kortagögn. Unnin verður samanburðargreining á starfsskilyrðum fiskeldis á Íslandi og í nágrannalöndunum.

17. Greining á byggðaáhrifum frumvarps til fjárlaga, umsagnir um þingmál (5.3.2)

Unnin verður greining á frumvarpi til fjárlaga með tilliti til byggðaáhrifa. Veittar verða umsagnir um þingmál eftir því sem tilefni gefst til. Unnið verður mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna verði eftir því óskað.

18. Gagnatorg um byggðatengdar upplýsingar (5.3.3)

Haldið verður áfram að byggja upp og þróa gagnagrunn og mælaborð á sviði byggðamála. Unnið verður að því að safna byggðatengdum upplýsingum í grunninn. Með nýjum forritum eins og Power BI og Tableau verður hægt að birta mikið magn tölulegra upplýsinga með einföldum hætti með því að setja gögnin upp í gröf, töflur og kort. Haldið verður áfram samstarfi við Þjóðskrá, Skipulagsstofnun, Hagstofu Íslands, Samband íslenskra sveitarfélaga, Landmælingar og fleiri aðila um gagnaöflun og þróun myndrænnar framsetningar slíkra upplýsinga.

19. Stuðningur við rannsóknir (5.3.4)

Lokið verður rannsókn á búferlaflutningum en henni lýkur í mars með ráðstefnu í Reykholti. Veittir verða styrkir úr Byggðarannsóknarsjóði á ársfundi stofnunarinnar vorið 2021. Auglýstir verða styrkir til meistaranema vegna verkefna sem tengjast byggðamálum. Byggðaráðstefnunni 2020 var frestað vegna Covid-19 en verður haldin vorið 2021 ef aðstæður leyfa undir yfirskriftinni: Menntun á staðsetningar? Framtíð menntunar í byggðum landsins. Ráðstefnan er haldin í samvinnu við Sambandi íslenskra sveitarfélaga, Háskólafélag Suðurlands, Samtök sunnlenskra sveitarfélaga og Mýrdalshrepp.

INNGANGUR

Í starfs- og rekstraráætlun Byggðastofnunar fyrir árið 2021 er auk áætlunar um rekstur lýst fjölbreyttum verkefnum sem tengjast verksviði stofnunarinnar og hinum ýmsum sviðum byggðamála. Áætlunin skiptist í sex megin hluta. Fremst er áætlun um rekstur, því næst yfirlit yfir verkefni er lúta að mótun byggðastofnu, þá er kafli um útlánastarfsemina, svo um stuðning við byggðapróun, kafli um verkefni er lúta að öflun og miðlun upplýsinga á verkefnasviði Byggðastofnunar og að lokum kafli um starfsáætlun stjórnar Byggðastofnunar. Byggðamál hafa verið skilgreind á þann veg að þau séu öll þau viðfangsefni sem hafa áhrif á lífsgæði og samkeppni landshluta, s.s. búsetu, atvinnu og nýsköpun. Þau snúa að eflingu samfélaga, félagsauðs, atvinnulífs, menntunar, menningar, velferðarmála, samgangna og fjarskipta. Samkvæmt þessari skilgreiningu, sem og lögum nr. 69/2015 um byggðaaætlun og sóknaráætlanir landshluta, eru byggðamál viðfangsefni allra ráðuneyta með einhverjum hætti og ná til landsins alls. Samþætting byggðaaætlunar og annarra opinberrar stefnumótunar er lykilþáttur í því að markmið í byggðamálum náist og því í sambandi er mikilvægt að allar áætlanir hins opinbera séu rýndar útfrá byggðasjónarmiðum ekki síður en kynjasjónarmiðum til að tryggja jafnræði. Vinna þarf hugtakinu „jákvæð mismunum“ svipaðan sess í opinberri umræðu um byggðamál eins og hugtakið hefur áunnið sér í jafnréttisumræðunni

Núgildandi byggðaaætlun var samþykkt á Alþingi vorið 2018. Samkvæmt 1. mgr. 3. gr. laga nr. 69/2015 skal ráðherra eigi sjaldnar en á þriggja ára fresti leggja fyrir Alþingi tillögu til þingsályktunar um stefnumótandi byggðaaætlun til fimmtán ára í senn. Áætlunin skal lýsa stefnu ríkisins í byggðamálum hverju sinni og samhæfingu við aðra stefnumótun og áætlanagerð hins opinbera. Byggðaaætlun skal hafa að meginmarkmiði að jafna tækifæri allra landsmanna til atvinnu og þjónustu, jafna lífskjör og stuðla að sjálfbærri þróun byggðarlaga um land allt. Sérstaka áherslu skal leggja á svæði sem búa við langvarandi fólksfækkun, atvinnuleysi og einhæft atvinnulíf. Áætlunin inniheldur aðgerðaaætlun til fimm ára í senn sem á að stuðla því að þessi markmið náist.

Undirbúningur að endurskoðun byggðaaætlunar hófst í júní 2020 og fer fram í víðtæku samráði haghafa um land allt. Byggðastofnun tekur virkan þátt í vinnu við endurskoðun áætlunarinnar, en gert er ráð fyrir að ráðherra leggi tillögu til þingsályktunar fyrir Alþingi í mars 2021. Að auki eru í stjórnarsáttmála ríkisstjórnarinnar fjölþætt áform um bætt búsetuskilyrði og jöfnun tækifæra allra sem landið byggja. Byggðaaætlun, fjárlög og stjórnarsáttmáli ríkisstjórnar leggja megin línur um starfsemi Byggðastofnunar á hverjum tíma. Auk þess er jafnan unnið að fjölbreyttum verkefnum á sviði byggðamála eftir því sem tilefni gefast til, ýmist að frumkvæði ráðherra eða stofnunarinnar sjálfar.

Fjölmargir ytri og innri þættir hafa einnig áhrif á viðfangsefni Byggðastofnunar hverju sinni. Heimsfaraldur Covid-19 kom upp á árinu 2020 og mun hafa mikil áhrif á verkefni og rekstrarumhverfi Byggðastofnunar árið 2021 og trúlega lengur, en ferðaþjónusta hefur verið ein helsta, ef ekki helsta vaxtargrein í atvinnulífi landsbyggðanna undanfarin misseri. Alger tekjubrestur hefur orðið í ferðaþjónustu með þeim afleiðingum að langflestir úr hópi viðskiptavina í greininni hafa þurft á skuldbreytingum að halda. Þetta reynir mjög á fjárhag stofnunarinnar og raskar áætlunum um sjóðsstreymi. Þá er líklegt að á næstunni þurfi að fara í afskriftir eða skuldaaðlögun hjá hluta fyrirtækja í ferðaþjónustu og tengdum greinum ef áhrif faraldursins dragast á langinn.

Í október 2020 kynnti samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra áform um tilfærslu póstmála frá Póst- og fjarskiptastofnun til Byggðastofnunar og er gert ráð fyrir að yfirfærslan eigi sér stað seinni hluta árs 2021. Umfang verkefnisins er ekki ljóst, en talið að ráða þurfi tvo sérfræðinga til að sinna því ef af

verður. Verkefnið virðist nokkuð á skjön við hefðbundin verkefni Byggðastofnunar, en í skýringu með frumvarpinu er tekið fram að með tilfærslunni sé leitast við að tryggja jafnan rétt landsmanna til alþjónustu póstsins eins og lýst er í lögum um póstpjónustu.

Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna voru samþykkt árið 2015 og snúast í grunninn um sjálfbæra þróun. Þar koma m.a. fram markmið um aðgengi að menntun, um sjálfbæra orku, góða atvinnu og hagvöxt, nýsköpun og uppbyggingu auk þess sem fleira mætti telja. Þessi markmið endurspeglast í ýmsum verkefnum byggðaáætlunar og þannig inn í verkefnastofn Byggðastofnunar. Á sama hátt vex stöðugt áhersla á umhverfismál og þess má einnig sjá ýmis merki í starfsáætluninni.

1. REKSTUR BYGGÐASTOFNUNAR

1.1 Áætlun um rekstur Byggðastofnunar 2021

Samkvæmt 11. gr. laga um Byggðastofnun nr. 106/1999 skal vera reikningslegur aðskilnaður milli lánastarfseminnar og annarrar starfsemi. Samkvæmt 7. gr. reglugerðar um Byggðastofnun nr. 347/2000 skal stjórn ákveða starfsáætlun, rekstraráætlun, og útlánaáætlun til eins árs í senn að fenginni tillögu forstjóra. Skal áætlunin kynnt ráðherra eigi síðar en 15. febrúar ár hvert.

Lánastarfseminni er ætlað að bera allan kostnað vegna fyrirtækjasviðs og lögfræðisviðs og helming kostnaðar vegna rekstrarsviðs, forstjóra og stjórnar, á móti þróunarsviði. Samkvæmt frumvarpi til fjárlaga 2021 verður framlag til reksturs Byggðastofnunar 380,9 m.kr. sem er 1,1% lækkun frá Fjárlögum 2020. Er um almenna hagræðingarkröfu á fjárlögum að ræða.

Fjárveiting til Byggðastofnunar skiptist þannig að til almenns rekstrar Byggðastofnunar renna alls 173,6 m.kr. (175,7 m.kr. 2020) og til atvinnuráðgjafar á landsbyggðinni renna 207,3 m.kr. (209,6 m.kr. 2020).

Gert er ráð fyrir 3,0 ma.kr. lántökuheimild Byggðastofnunar í fjárlagafrumvarpinu og 3,0 ma.kr. í nýjar lánveitingar. Nýjar lánveitingar voru 1. desember komnar í 3,1 ma.kr. og samþykkt ógreidd lánsloforð sama dag námu 2,6 ma.kr.

Í lok september 2020 var eiginfjárlutfall Byggðastofnunar 19,21%, og því uppfyllir stofnunin skilyrði 84. gr. laga nr. 161/2002 um lágmarks eiginfjárgrunn fjármálaframtækja sem í dag er 8%. Skv. ákvörðun Seðlabanka Íslands féll niður krafa um að stofnunin viðhaldi sveiflujöfnunarauka til að bregðast við áhrifum COVID19. Er stofnuninni því einungis skylt að viðhalda 2,5% verndunarauka.

Dagsetning	1.11.16	1.1.17	1.3.17	1.11.17	1.1.18	15.5.19	1.2.20	19.3.20
Sveiflujöfnunarauki	-	-	1,00%	1,25%	1,25%	1,75%	2,00%	0,00%
Verndunarauki	1,00%	1,75%	1,75%	1,75%	2,50%	2,50%	2,50%	2,50%
Samanlögð krafa um eiginfjárauka	1,00%	1,75%	2,75%	3,00%	3,75%	4,25%	4,50%	2,50%

Starfsmenn stofnunarinnar í desember 2020 voru 26, þar af voru tveir í leyfi. Einn starfsmaður mun svo fara í leyfi í byrjun árs. Gert er ráð fyrir að ráðinn verði sérfræðingur á þróunarsvið á árinu auk sérfræðings á fyrirtækjasviði. Þá liggja í samráðsgátt stjórnvalda drög að frumvarpi um að Byggðastofnun taki að sér eftirlit með póstmálum á Íslandi. Ef það verður úr þá þarf að ráða tvo sérfræðinga til starfa. Er ekki gert ráð fyrir kostnaði vegna þeirra þar sem frumvarpið hefur ekki verið lagt fram á Alþingi og óvíst með hvenær á árinu stofnunin tæki við þessu verkefni. Ef af því verður er áætlað að kostnaður vegna þessa verði um 50 m.kr. á ári sem fjármagnað er með gjöldum á fyrirtæki og framlögum á fjárlögum.

1.2 Rekstraráætlun 2021

Rekstrarreikningur þ.kr.	Rekstur 2019	Áætlun 2020	Horfur 2020	Áætlun 2021
Tekjur				
Vaxtatekjur og verðbætur	1.172.444	1.250.000	1.350.000	1.400.000
Framlag til rekstrar úr ríkissjóði	417.000	385.300	385.300	380.900
Gengismunur	-1.978	0	0	0
Aðrar rekstrartekjur	104.219	85.000	60.000	70.000
Framlag vegna Brothættra byggða	126.245	100.000	200.000	100.000
Tekjur samtals	1.817.930	1.820.300	1.995.300	1.950.900
Gjöld				
Vaxtagjöld	662.991	600.000	830.000	780.000
Laun og launatengd gjöld	367.566	400.000	375.000	400.000
Almennur rekstrarkostnaður	183.820	170.000	130.000	175.000
Rekstur fullnustueigna	1.694	10.000	35.000	10.000
Framlög til atvinnuþróunarfélaga	210.700	209.600	209.600	207.300
Veittir aðrir styrkir	7.670	10.000	5.000	10.000
Veittir styrkir v Brothættra byggða	100.066	90.000	190.000	90.000
Framlag í afskriftarreikning útlána	164.788	206.250	300.000	250.000
Framlag í afskriftarreikning viðskiptakrafna	0	0	1.000	0
Endurmat fullnustueigna	54.685	10.000	45.000	10.000
Breyting á hlutafé	-37.215	0	12.000	0
Afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna	5.750	15.000	15.000	15.000
Gjöld samtals	1.722.515	1.720.850	2.147.600	1.947.300
Hagnaður /-tap ársins	95.415	99.450	-152.300	3.600
Sjóðstreymisáætlun þ.kr.				
	Rekstur 2019	Áætlun 2020	Horfur 2020	Áætlun 2021
Hagnaður /-tap ársins	95.415	99.450	-152.300	3.600
Rekstrarliðir sem ekki hafa áhrif á sjóðstreymi	325.997	216.250	358.000	260.000
Breytingar á rekstrartengdum eignum	5.750	15.000	15.000	15.000
Handbært fé frá rekstri	427.162	330.700	220.700	278.600
Fjárfestingarhreyfingar				
Afborganir útlána	857.958	1.650.000	1.000.000	1.100.000
Veitt ný lán	-2.684.662	-2.750.000	-3.500.000	-3.000.000
Innleystar eignir	-38.380	0	50.000	0
Hlutabréf	-16.940	50.000	215.365	0
Varanlegir rekstrarfjármunir	-341.323	-200.000	-400.000	-15.000
Viðskiptakröfur	3.114	0	0	0
Fjárfestingarhreyfingar samtals	-2.220.233	-1.250.000	-2.634.635	-1.915.000
Fjármögnunarhreyfingar				
Greiðslur af lántökum	-1.268.229	-1.400.000	-2.200.000	-1.600.000
Nýjar lántökur	2.450.000	2.500.000	5.300.000	3.000.000
Aðrar skuldir og óráðstöfuð framlög	-16.492	-20.000	-100.000	-20.000
Fjármögnunarhreyfingar samtals	1.165.279	1.080.000	3.000.000	1.380.000

Breytinga á handbæru fé	-627.792	160.700	586.065	-256.400
Handbært fé í ársbyrjun	1.102.471	1.007.771	474.679	1.060.744
Handbært fé í árslok	474.679	1.168.471	1.060.744	804.344

1.3 Starfsþróun, upplýsingakerfi og innri verkefni

1.3.1 Rafræn skil í Þjóðskjalasafn

Fengin verður heimild hjá Þjóðskjalasafni Íslands til að skila gögnum úr málakerfi stofnunarinnar rafrænt til safnsins. Í dag eru kröfur um að stofnunin skili til safnsins gögnunum úr kerfinu í pappírformi sem felur í sér mikla vinnu við útprentun og frágang. Mun þessi heimild einfalda alla vinnu við frágang málafns stofnunarinnar. Til að fá heimildina þarf að endurnýja málalykla stofnunarinnar og handbók um frágang mála.

Áætlað umfang 2021.....1 mannmánuður

1.3.2 Aukin þekkingaröflun og endurmenntun starfsmanna

Nauðsynlegt er að ýta undir þekkingaröflun og endurmenntun starfamanna stofnunarinnar en mjög misjafnt hefur verið undanfarin ár hversu duglegt fólk er að sækja sér endurmenntun eða auka við þekkingu sína. Lögð verður áhersla á starfsþróun og er það markmiði sett að allir starfsmenn stofnunarinnar sækji sér a.m.k. eitt námskeið á ári sem stofnunin styrki að öllu leiti eða að hluta. Hugað verður að gerð starfsþróunaráætlunar.

Áætlað umfang 2021 1 mannmánuður

1.3.3 Græn skref í ríkisrekstri

Á árinu verður lokið við að stofnunin uppfylli öll 5 skrefin í verkefninu Græn skref í ríkisrekstri. Stofnunin byrjaði í verkefninu á árinu 2019 og skv. samþykkt ríkisstjórnarinnar eiga allar ríkistofnanir að vera búnar að uppfylla öll 5 skrefin fyrir mitt ár 2021. Var búinn til hópur utan um verkefnið hjá stofnuninni sem í sitja fulltrúar allra sviða.

Áætlað umfang 2021 1 mannmánuður

1.3.4 Loftslagsstefna

Samkvæmt lögum um loftslagsmál nr. 70/2012 ber Stjórnarráði Íslands, ríkisstofnunum og fyrirtækjum í meirihlutaeigu ríkisins að setja sér loftslagsstefnu. Stefnan skal innihalda skilgreind markmið um samdrátt í losun gróðurhúsalofttegunda (GHL) og kolefnisjöfnun starfseminnar ásamt aðgerðum svo að þeim markmiðum verði náð. Tilgangur loftslagsstefnu er að auðvelda ríkisaðilum að draga markvisst úr áhrifum vegna losunar gróðurhúsalofttegunda af starfsemi sinni og vera til fyrirmyndar með því að hafa bein og óbein áhrif á loftslagsskuldbindingar Íslands. Skulu stofnanir hafa sett sér loftslagsstefnu fyrir lok árs 2021.

Áætlað umfang 2021 1 mannmánuður

1.3.5 Móttaka rafrænna reikninga

Á árinu verði stigið það skref að stofnunin taki einungis á móti reikningnum með rafrænum hætti. Þann 1. janúar 2020 ákvað fjármála- og efnahagsráðuneytið að allir reikningar vegna kaupa ríkisins á vöru og þjónustu yrðu með rafrænum hætti. Er það því rétt að stofnunin fylgi því verklagi einnig. Pappírsreikningar verði endursendir og kallað eftir rafrænum reikningum.

Áætlað umfang 2021 1 mannmánuður

1.3.6 Rafræn lánaumsýsla

Farið verður í að undirbúa og innleiða rafræna lánaumsýslu stofnunarinnar, þ.e. rafrænar undirskriftir lánaskjala, rafrænar þinglýsingar og rafræn skráning lána í bókhaldi og lánakerfi. Um 2-3 ára verkefni er að ræða og verða fyrstu skrefin í verkefninu stigin á árinu. Áfram verður unnið að fjölga umsóknum sem tengjast lánþjónustu í umsóknarkerfi.

Áætlað umfang 2021 1 mannmánuður

2. MÓTUN BYGGÐASTEFNU

2.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu.

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Beinar aðgerðir skv. 2. og 3. mgr. einskorðast við samþykkt stuðningssvæði á gildandi byggðakorti af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tímabilið 1. júlí 2014 til 31. desember 2020. Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) ákvað að framlengja gildistíma byggðakorts fyrir Ísland um eitt ár, eða fram til 31. desember 2021.

2.2 Lög um byggðaáætlun og sóknaráætlanir nr. 69/2015

2. gr. a. Byggðamálaráð.

Ráðherra skipar byggðamálaráð sem gerir tillögu til ráðherra að stefnumótandi byggðaáætlun og fimm ára aðgerðaáætlun að fengnum áherslum ráðherra, sbr. 3. gr. Í byggðamálaráði sitja tveir fulltrúar ráðherra og skal annar þeirra vera formaður, fulltrúi Sambands íslenskra sveitarfélaga, forstjóri Byggðastofnunar og fulltrúi þeirrar skrifstofu ráðuneytisins sem fer með byggðamál. Skipunartími ráðsins takmarkast við embættistíma þess ráðherra sem skipar.

3. gr. Byggðaáætlun.

Ráðherra leggur á að minnsta kosti þriggja ára fresti fyrir Alþingi tillögu til þingsályktunar um stefnumótandi byggðaáætlun til fimmtán ára í senn.

Áætlunin skal lýsa stefnu ríkisins í byggðamálum hverju sinni og samhæfingu við aðra stefnumótun og áætlanagerð hins opinbera. Byggðaáætlun skal hafa að meginmarkmiði að jafna tækifæri allra landsmanna til atvinnu og þjónustu, jafna lífskjör og stuðla að sjálfbærri þróun byggðarlaga um land allt. Sérstaka áherslu skal leggja á svæði sem búa við langvarandi fólkfækkun, atvinnuleysi og einhæft atvinnulíf. Í byggðaáætlun skal jafnframt mörkuð aðgerðaáætlun til næstu fimm ára. Skal þar m.a. gerð grein fyrir sérstökum áformum ríkisins um stuðning við atvinnulíf á skilgreindum stuðningssvæðum byggðakorts af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil og tengingu þeirra við sóknaráætlanir. Áður en aðgerðaáætlun er unnin leggur ráðherra fram fjárhagsramma til byggðamálaráðs.

2.3 Inngangur

Markviss og árangursrík byggðastefna tekur mið af fjölbreyttum þörfum einstaklinga, margbreytileika byggðalaga og ólíkum aðstæðum einstakra landssvæða. Í því sambandi er mikilvægt að efla frumkvæði heimamanna og ábyrgð þeirra á eigin samfélagi. Þannig getur markviss flutningur verkefna til sveitarfélaga frá ríki unnið gegn tilhneigingu þess til að þjappa opinberri þjónustu saman, stuðlað að því að opinbert fé sé nýtt sem best í samræmi við aðstæður á hverjum stað og að valddreifingu.

Með lögum um byggðaaætlun og sóknaráætlanir er lagt upp með það markmið að efla byggðaðróun og auka samráð milli ráðuneyta á sviði byggðamála, innan hvers landshluta og milli stjórnsýslustiga, en jafnframt að færa til sveitarstjórna aukna ábyrgð á sviði byggða- og samfélagsþróunar. Settur er á laggirnar stýrihópur Stjórnarráðsins um byggðamál sem skipaður er fulltrúum allra ráðuneyta og fulltrúa frá Sambandi íslenskra sveitarfélaga. Hlutverk stýrihópsins er að efla samhæfingu innan Stjórnarráðsins í málefnum sem snúa að byggðamálum og tryggja virkt samráð við sveitarstjórnarstigið í málaflokknum.

Undirbúningur að endurskoðun núgildandi byggðaaætlunar hófst í júní 2020. Byggðastofnun tekur virkan þátt í vinnu við endurskoðun áætlunarinnar, en gert er ráð fyrir að ráðherra leggi tillögu til þingsályktunar fyrir Alþingi í mars 2021.

Byggðamál heyra undir samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra.

2.3.1 Stefnumótandi byggðaaætlun

Þingsályktun um stefnumótandi byggðaaætlun fyrir árin 2018-2024 var samþykkt á Alþingi þann 11. júní 2018 og er hún númer 24/2018. Meginmarkmið byggðaaætlunar er, eins og fram kemur í lögum, að jafna tækifæri allra landsmanna til atvinnu og þjónustu, jafna lífskjör og stuðla að sjálfbærri þróun byggðarlaga um land allt. Sérstaka áherslu skal leggja á svæði sem búa við langvarandi fólkfækkun, atvinnuleysi og einhæft atvinnulíf.

Til þess að ná þessum markmiðum eru settar fram 47 áherslur sem margar, en ekki allar, leiða til aðgerða, sumar fleiri en einnar. Aðrar áherslur eru til samþættingar við aðgerðir í öðrum opinberum áætlunum. Einnig eru í áætluninni 54 beinar aðgerðatillögur. Ábyrgð á einstökum aðgerðum er á herðum tiltekins ráðuneytis. Fjórum aðgerðum er lokið, í vinnslu eru 47 aðgerðir, undirbúningur hafinn vegna tveggja og ein aðgerð er ekki hafin.

Byggðastofnun er skráð sem framkvæmdaraðili 11 aðgerða. Til viðbótar fer Byggðastofnun með umsýslu þriggja verkefna, NPA, NORA og ESPON sem eru fjármöggnuð af byggðaaætlun þó þau séu ekki talin upp undir aðgerðum. Allar aðgerðirnar sem Byggðastofnun ber ábyrgð á eru í eðlilegur ferli.

2.3.2 Sóknaráætlanir

Sóknaráætlanir landshluta eru stefnumótandi áætlanir sem taka til allra átta starfssvæða landshlutasamtaka sveitarfélaga. Í þeim á að koma fram stöðumat viðkomandi landshluta, framtíðarsýn, markmið og aðgerðir til að ná þeim markmiðum. Jafnframt skal þar mælt fyrir um svæðisbundnar áherslur sem taka mið af meginmarkmiðum byggðaaætlunar, landsskipulagsstefnu, skipulagsáætlunum, menningarstefnu og, eftir atvikum, annarri opinberri stefnumótun. Þann 12. nóvember 2019 undirrituðu samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra, mennta- og

menningarmálaráðherra og fulltrúar landshlutasamtaka sveitarfélaga nýja samninga um sóknaráætlanir fyrir hvern landshluta. Samningarnir gilda til fimm ára, eða fyrir tímabilið 2020-2024.

Byggðastofnun gegnir margþættu hlutverki hvað varðar sóknaráætlanir. Stofnunin vinnur með stýrihópi Stjórnarráðsins um byggðamál, sem hefur það hlutverk að efla samhæfingu innan Stjórnarráðsins í málefnum sem snúa að byggðamálum og tryggja virkt samráð við sveitarstjórnarstigið. Verkefnisstjóri stýrihópsins er starfsmaður Byggðastofnunar. Stofnunin metur framvindu sóknaráætlana, leiðir samvinnu við stýrihópinn við gerð byggðaáætlunar og samhæfingu hennar við sóknaráætlanir. Að auki vinnur Byggðastofnun stöðugreiningar og þróar mælikvarða á árangur sóknaráætlana einstakra landshluta.

2.3.3 Sveitarfélög og samtök þeirra

Efling sveitarfélaga og landshlutasamtaka þeirra er mikilvægur þáttur í því að styrkja byggð og stuðla að jákvæðri byggðapróun um allt land. Aðstæður eru afar ólíkar í mismunandi sveitarfélögum og byggðarlögum innan þeirra og mikilvægt að opinbert fé sé nýtt í samræmi við aðstæður á hverjum stað.

Mörg atvinnu- og þjónustuvæði er að finna innan sumra sveitarfélaga og getur það skapað ýmis vandamál við skipulag opinberrar þjónustu. Landshlutasamtökin gegna lykilhlutverki í því að samræma starfsemi innan einstakra landshluta gagnvart ríkisvaldinu en jafnframt er mikilvægt að samræma aðkomu ríkisins að verkefnum sem snerta málaflokka margra ráðuneyta og stofnana ríkisins. Ýmis verkefni ganga jafnframt þvert á landshluta og má þar til dæmis nefna málefni byggðarlaga sem búa við viðvarandi fólksfækkun og mat á samfélagslegum áhrifum framkvæmda sem snerta fleiri en einn landshluta.

Samstarf Byggðastofnunar við sveitarfélög og landshlutasamtök þeirra um stefnumótun er margþætt. Svo sem fjallað er um í kafla 2.3.2 vinnur Byggðastofnun stöðugreiningar fyrir einstaka landshluta og vinnur að þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana landshlutanna. Byggðastofnun mun leggja áherslu á samstarf við Samband íslenskra sveitarfélaga varðandi stefnumótun og áætlanagerð. Stofnunin hefur ennfremur samstarf við sveitarfélögin og landshlutasamtök þeirra um fyrirkomulag atvinnuráðgjafar eins og nánar er fjallað um í 4. kafla. Loks safnar stofnunin og miðlar ýmsum upplýsingum sem snerta sveitarfélögin með beinum eða óbeinum hætti, svo sem nánar er fjallað um í fimmta kafla.

Þingsályktun um stefnumótandi áætlun í málefnum sveitarfélaga nr. 21/150 var samþykkt á Alþingi 29. janúar 2020. Þar er kveðið á um að lágmarksíbúafjöldi sveitarfélags verði 250 frá sveitarstjórnarkosningum árið 2022, en 1000 íbúa frá almennum sveitarkosningum árið 2026.

2.4 Verkefni á sviði byggðastefnu á árinu 2021

2.4.1 Byggðaáætlun 2018–2024

Byggðastofnun er framkvæmdaaðili eftirtalinna aðgerða í byggðaáætlun sem reiknað er með að unnið verði að á árinu 2021:

A.2. Þjónustukort

- Á árinu 2018 hófst vinna við þjónustukortið sem sýnir aðgengi landsmanna að þjónustu hins opinbera og einkaaðila. Það felst bæði í gagnasöfnun, úrvinnslu og framsetningu upplýsinga á kortagrunni. Þjónustukortið liggur nú fyrir í megindráttum en stöðugt þarf að huga að uppfærslu þjónustupátta. Á árinu verður lokið við að hanna nýtt viðmót og þýða kortið yfir á ensku og pólsku og það gert aðgengilegt fyrir sjónþapra og mæligildi sett inn. Náíð samstarf hefur verið við ráðuneyti, stofnanir og sveitarfélög. Samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytið hefur óskað eftir því að Byggðastofnun annist viðhald kortsins.

A.9. Verslun í strjálbýli

- Áfram verður boðið upp á styrki við verslun í strjálbýli 2021. Síðla árs 2018 var auglýst eftir styrkumsóknum vegna verslunar í strjálbýli og var úthlutað styrkjum til sex aðila. Samið var við einstakling um ráðgjöf við tvær verslanir á árinu 2019. Í september 2019 var aftur auglýst eftir styrkumsóknum vegna verslunar í strjálbýli og var úthlutað til sex aðila. Ákveðið var að veita ekki ráðgjöf árið 2020. Í október 2020 var auglýst eftir styrkumsóknum og reiknað með að úthluta styrkjum fyrir áramót 2020/2021. Auglýst verður eftir styrkumsóknum á árinu. Byggðastofnun annast umsýslu verkefnisins fyrir hönd ráðuneytis.

A.18. Skilgreining opinberrar þjónustu og jöfnun aðgengis.

- Á árinu 2019 hófst vinna stofnunarinnar við verkefnið. Megin viðfangsefnið er að skilgreina hugtakið grunnþjónusta og rétt fólks til opinberrar grunnþjónustu. Einnig er tilgreint í verkefnatillögunni að vinna skuli tillögur um tæknilega framkvæmd og jöfnun kostnaðar við að sækja einstaka þætti grunnþjónustu á vegum hins opinbera. Starfshópur á vegum Byggðastofnunar leiðir verkefnið og vinnur það í samstarfi við ráðuneyti, Samband íslenskra sveitarfélaga, landshlutasamtök sveitarfélaga og sveitarfélög. Þeir þjónustupættir sem teknir eru fyrir eru m.a. menntun, heilbrigðisþjónusta, samgöngur, fjarskipti og löggæsla. Á árinu 2020 hefur vinnan tafist vegna heimsfaraldurs. Áætlað er að skýrsla stofnunarinnar um verkefnið verði send samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytinu um mitt ár 2021 ásamt tillögum um jöfnun aðgengis, tæknilegar lausnir og jöfnun kostnaðar.

C.2. Brothætt byggðarlög

- Haldið verður áfram í verkefninu og unnið með fimm af þeim sjö byggðarlögum sem voru þátttakendur á árinu 2020 og því eða þeim byggðarlögum sem kunna að verða valin til þátttöku til viðbótar. Tvö byggðarlög útskrifast úr verkefninu á árinu 2020. Nánar er fjallað um verkefnið í kafla 4.2.2.

C.13. Opinberar upplýsingar á sviði byggðamála

- Haldið verður áfram samstarfi opinberra stofnana, sérstaklega Hagstofu Íslands og háskóla, um að byggja upp tölfræðilegan gagnagrunn á sviði byggðamála. Gögn sem þegar eru komin í grunninn verða uppfærð en jafnframt unnið að nýjum verkefnum. Sjá nánar í kafla 5.3.3.
- Auglýstir verða styrkir til rannsókna á sviði byggðamála úr Byggðarannsóknasjóði.
- Boðnir verða styrkir til meistaranema vegna verkefna tengdum byggðamálum.

Áætlað umfang 2021:

Þjónustukort	6 mannmánuðir
Verslun í strjálbýli	1 mannmánuður
Skilgreining opinberrar þjónustu og jöfnun aðgengis	4 mannmánuðir
NPA umsjón	5 mannmánuðir
NORA umsjón	3 mannmánuðir
ESPON umsjón	3 mannmánuðir

2.4.2 Sóknaráætlanir landshluta

Á árinu 2021 mun Byggðastofnun áfram (1) vinna með stýrihópi stjórnarráðsins að útfærslu og framkvæmd verkefnisins, (2) aðstoða einstök landshlutasamtök við framkvæmd sóknaráætlana, (3) samhæfa aðkomu ólíkra stofna ríkisvaldsins að þessari vinnu, (4) vinna að stöðugreiningum og þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana einstakra landshluta og (5) fara yfir skilagreinar frá landshlutasamtökunum vegna framkvæmdar samninga um sóknaráætlanir einstakra landshluta og gefa umsögn um hvort skilyrði einstakra samninga séu uppfyllt.

Áætlað umfang 2021:

Starfsmaður sóknaráætlana:	6 mannmánuðir
Vinna með stýrihópi og við sóknaráætlanir	3 mannmánuðir

3. LÁNASTARFSEMI BYGGÐASTOFNUNAR

3.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

Úr 2. gr. Hlutverk

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

11. gr. Veiting lána og ábyrgða

Byggðastofnun veitir lán eða ábyrgðir í samræmi við hlutverk sitt, sbr. 2. gr.

Stjórn stofnunarinnar getur falið forstjóra að ákveða einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur, sbr. 10. tölul. 4. gr.

Reikningslegur aðskilnaður skal vera á milli lánastarfsemi stofnunarinnar og annarrar starfsemi. Fjárhagslegt markmið lánastarfsemi stofnunarinnar samkvæmt þessari grein skal vera að varðveita eigið fé hennar að raungildi.

Ákvarðanir Byggðastofnunar sem lúta að veitingu lána eða ábyrgða og umsýslu tengdri þeim, sbr. 1. mgr., eru endanlegar á stjórnarsýslustigi.

3.2 Stöðugreining

Einn meginþátturinn í starfi Byggðastofnunar er að leitast við að tryggja litlum og meðalstórum fyrirtækjum utan höfuðborgarsvæðisins aðgang að lánsfé. Færa má fyrir því sterk rök að lán á hagstæðum kjörum gegn veðum í fasteignum og atvinnutækjum sé skynsamlegri, sanngjarnari og ódýrari leið en beinir styrkir til eflingar atvinnulífs. Lánastarfsemi er í eðli sínu áhættusöm á svæðum sem búa við neikvæðan hagvöxt en stuðningur ríkisins við slíka lánastarfsemi skilar sér til baka í öflugra atvinnulífi og skattgreiðslum fyrirtækja sem njóta lánafyrirgreiðslu stofnunarinnar, starfsmanna þeirra og afleiddrar starfsemi um land allt.

Á árinu 2019 bárust stofnuninni 136 lánsbeiðnir að upphæð rúmum 6,2 ma.kr. Þetta er næst mesti fjöldi umsókna til stofnunarinnar frá upphafi. Umsóknir voru 98 árið 2016, 156 í metárinu 2017 og 132 árið 2018. Til viðbótar afgreiddi lánanefnd 145 annars konar beiðnir vegna útlánastarfsemi sinnar árið 2019, þ.e.a.s. skuldbreytingar, skuldskeytingar, skilmálabreytingar, breytingar á lánsloforðum o.s.frv.

Um miðjan nóvember 2020 höfðu stofnuninni borist 129 lánsúmsóknir að upphæð 4,9 ma.kr. og því ljóst að hin mikla eftirspurn síðustu ára er enn til staðar. Þá hefur um 1/3 hluta lánasafnsins alls verið skilmálabreytt það sem af er árinu þar sem rekstrargrundvöllur hluta viðskiptavina stofnunarinnar hefur hrunið í kjölfar heimsfaraldursins.

Heildarstaða lánasafns Byggðastofnunar í lok árs 2019 var um 15,1 ma.kr. og hafði þá hækkað um tæpa 2 ma.kr. frá árinu á undan. Staða safnsins í lok október 2020 var um 17,8 ma.kr. og safnið því enn að stækka hratt. Útlán til landbúnaðar og ferðaþjónustu vega langþyngst í lánasafni stofnunarinnar, þar af er landbúnaður rúm 40% og ferðaþjónusta um 26%.

3.2.1 COVID19

Erfitt er að meta á þessum tímapunkti hvaða áhrif COVID19 hafi inná næsta ár. Til þess er of mikil óvissa sem einna helst veltur á því hvenær bóluefni berst til landsins, en nýjustu fregnir herma að það verði á fyrri hluta fyrsta ársfjórðungs. Ætla má að næsta sumar verði betra en það sem nú er nýafstaðið en þó ekki í líkingu við það sem var fyrir veiruna. Ekki er því ólíklegt að fyrirtækin í landinu verði áfram í vandræðum vel inná næsta ár og til gjaldþrota komi vegna langvarandi tekjubrests. Slíkt hefur vitaskuld víðtæk áhrif með enn frekara atvinnuleysi, afskriftum og fullnustu eigna.

3.2.2 Landbúnaður

Sérstök lán í landbúnaði sem stofnunin fór af stað með í byrjun árs 2014 hafa verið eftirsótt og margir bændur farið í kostnaðarsamar framkvæmdir með lánum frá stofnuninni. Þessi lánaflokkur var uppfærður í ár og heimilar nú allt að 90% lán til kynslóðaskipta í landbúnaði.

Í lok árs 2014 voru samþykktar breytingar á reglugerð um aðbúnað dýra í mjólkur- og sauðfjárrækt. Þessar breytingar gera það að verkum að mjólkurframleiðendur sem eru með básafjós þurfa að huga að því hvort þeir muni halda áfram búskap og fara í kostnaðarsamar framkvæmdir eða hætta. Viðbúið er að búum muni fækka og þau sem eftir verða stækki og auki framleiðslu.

Þá má nefna óljósa stöðu sauðfjárræktar í landinu, en greinin hefur átt undir högg að sækja um nokkurt skeið og ekki síðustu ár þar sem afurðaverð til bænda hefur lækkað stórkostlega. Hins vegar greiddu öll sláturhús hærra verð nú í haust en síðastliðin ár.

Að lokum er vert að nefna óvissu í loðdýrarækt, en sterkt gengi og lágt heimsmarkaðsverð hefur gert loðdýrabændum erfitt fyrir og hafa þeir rekið bú sín með rekstrartapi síðustu ár. Þar að auki tók ný dýravelferðareglugerð gildi árið 2020 sem gerir kostnaðarsamar framkvæmdir við búrastækkunar nauðsynlegar. Þá hefur heimsfaraldur COVID19 að öllum líkindum gert út af við greinina á Norðurlöndunum, en veiran hefur greinst í minkum í Danmörku og stjórnvöld hafa fyrirskipað endalok framleiðslu þar. Nú er svo komið á Íslandi að búum hefur fækkað verulega og hætta á að greinin leggist af að fullu hér á landi við óbreytt ástand.

3.2.3 Ferðaþjónusta

Eins og áður segir er erfitt að meta hver umsvif ferðaþjónustu verða á næsta ári eftir algert hrun í greininni í ár. Aukinn straumur ferðamanna á næsta ári hefði vitanlega gríðarleg áhrif á íslenskan efnahag með beinum og óbeinum hætti. Viðbúið er að stofnuninni berist töluvert af lánsbeiðnum í þessum geira á næstunni þegar hin óhjákvæmilega endurreisn á sér stað, enda ekki ósennilegt að bankarnir verði áfram tregir til viðræðna um lánveitingar í ferðaþjónustu og mikilvægi stofnunarinnar í að tryggja byggðafestu með hagstæðum lánum í landsbyggðunum líklega aldrei meira. Verður þá nauðsynlegt eftir sem áður að rýna vel rekstraráætlanir og tryggingar en ekki síður reynslu og þekkingu forsvarsmanna, hvort raunveruleg þörf sé á auknum gistirýmum yfir höfuð og áætla stöðu ferðaþjónustunnar um heim allan.

3.2.4 Sjávarútvegur

Útlán til sjávarútvegs hafa farið minnkandi undanfarin ár hjá stofnuninni. Tæknivæðing innan greinarinnar gerir það að verkum að stærri útgerðir og vinnslur verða hagkvæmari en þær smærri þar

sem viðskiptamódelið er viðkvæmara og framlegðin minni. Þá virðist sem svo að bankarnir séu viljugri til þess að fjármagna verkefni í landsbyggðunum með veði í fiskkvóta en önnur. Þó berast stofnuninni á tíðum beiðnir frá viðkvæmum sjávarbyggðum um fjármögnun til útgerðar eða fiskvinnslu sem erfitt hefur verið að sinna sökum óvissu með verðmæti veða á þessum svæðum. Til þess að bregðast við þessu hefur nú verið stofnaður sérstakur lánaflokkur með tilkomu EIF fyrir þessi verkefni líkt og lýst er frekar hér að neðan.

3.2.5 Fiskeldi

Stöðugur vöxtur hefur verið í fiskeldi undanfarin ár og gera áætlanir fyrirtækja í greininni ráð fyrir að hann haldi áfram. Fyrirtækin hafa verið að útvega sér starfsleyfi, rækta seiði og auka eldismassa í kvíum. Ljóst er að forsvarsmenn fiskelda á Íslandi eru stórhuga og töluverðu fjármagni þegar verið varið í greinina. Útstandandi lán Byggðastofnunar í greinina eru þó enn aðeins rúmar 530 m.kr. en viðbúið að lánsbeiðnum fjölgi áfram.

Fiskeldi er alþjóðleg atvinnugrein og við eigum í harðri samkeppni við nágrannabjóðir okkar á þessu sviði, lönd eins og Noreg, Færeyjar og Skotland. Því skiptir starfs- og rekstrarumhverfi greinarinnar máli í þessum samanburði, bæði hvað varðar stjórnsýslulega umgjörð ríkis og sveitarfélaga og gjaldtöku af rekstraraðilum í fiskeldi, jafnt á sjó og í landi.

3.3 Útlánaáætlun og verkefni á sviði lánamála á árinu 2021

Á árinu 2021 er áætlað að ný útlán stofnunarinnar verði um 3 ma.kr. Til samanburðar höfðu verið veittir 2,6 ma.kr. eftir októbermánuð 2020.

Á árinu 2021 er gert ráð fyrir að framlag í afskriftarreikning útlána verði að hámarki 250 m.kr. Áhætta vegna nýrra útlána mun takmarkast af því, en framlög í afskriftarreikning eru ákveðin af lánanefnd við ákvörðun um lánveitingu, og færð til gjalda við útborgun lánsins. Nauðsynlegt getur reynst að taka útlánaáætlun til endurskoðunar ef aðstæður breytast. Megin markmiðin eru að útlánageta stofnunarinnar nýtist sem allra best og að uppfylla skilyrði laga um fjármálafyrirtæki um lágmarks eiginfjárhlutfall stofnunarinnar.

Fram til ársins 2014 var einungis einn lánaflokkur í boði hjá stofnuninni, en þá voru kynnt til sögunnar svokölluð Landbúnaðarlán. Þau voru hugsuð til að auðvelda nýliðun í landbúnaði og bjóða ungum bændum hagstæð lán til jarðakaupa. Flokkurinn var svo útvíkkaður skömmu síðar og nær nú einnig yfir endurbætur og uppbyggingar á búum í rekstri. Skömmu síðar fóru svo af stað lán til stuðnings fyrirtækjareksturs kvenna í þeim tilgangi að efla þátttöku kvenna að stofnun og rekstri fyrirtækja. Báðir lánaflokkarnir hafa reynst vel og er stöðug eftirspurn í þá. Nýsköpunarlán fóru svo í loftið á haustmánuðum 2017, en aðgengi að fjármagni til nýsköpunar utan höfuðborgarsvæðisins hefur verið takmarkað, frumkvöðlar talið lítinn stuðning þar að finna og eftirsóknarvert fyrir byggðaþróun að bæta úr með bættu aðgengi að þolinmóðu lánsfjármagni. Eftirspurn hefur verið takmörkuð í þennan flokk af einhverjum ástæðum og er vert að skoða hvort gera þurfi breytingar á fyrirkomulagi hans. Í sumar fór svo í loftið lánaflokkurinn Græn lán sem hefur það að markmiði að styðja við umhverfisvæn verkefni í landsbyggðunum. Lánaflokkar stofnunarinnar eru því nú orðnir fimm og vöruframboð hennar til þess fallið að mæta þörfum landsbyggðanna.

Haustið 2020 undirritaði stofnunin samstarfssamning við Evrópska fjárfestingasjóðinn (EIF) sem er í eigu Evrópubankans og Evrópusambandsins. Þessi sjóður hefur m.a. það að markmiði að styðja við

lánveitingar á veikum svæðum aðildarríkja EES með 50% ábyrgð á lánveitingum á þessum svæðum. Samkomulagið nær til fimm lánaflokka Byggðastofnunar og gerir henni kleift að bjóða viðskiptavinum í landsbyggðunum mun hægstæðari kjör en áður.

Þannig hefur landbúnaðarlánaflokkurinn verið útvíkkaður með sérstökum lánnum til kynslóðaskipta í landbúnaði. Þau eru sérstök fyrir þær sakir að hámarksveðsetning er 90% til samanburðar við 75% eins og almennt gerist. Að sama skapi hefur flokkurinn Græn lán fengið samskonar uppfærslu, þ.e.a.s. 90% hámarksveðsetningu. Þá bera lán til stuðnings atvinnurekstri kvenna og lán vegna nýsköpunar nú einnig þessa 50% bakábyrgð frá EIF þrátt fyrir að kjör þeirra breytist lítið eða lítillga. Að lokum hefur nýr lánaflokkur til fiskvinnslu/útgerða í viðkvæmum sjávarbyggðum verið stofnaður undir samningnum. Samantekt allra lánaflokka Byggðastofnunar eftir þessar veigamiklu breytingar má lesa úr myndinni hér að neðan.

LÁNAFLOKKAR BYGGÐASTOFNUNAR

- **Almenn lán**
 - 5,7% verðtryggt
 - 4% álag á REIBOR
 - 4,5% álag á LIBOR eða EURIBOR
 - Lánstími allt að 20 ár
- **Landbúnaður**
 - 4,8% verðtryggt
 - 3,5% álag á REIBOR
 - Lánstími allt að 25 ár
 - Á jörð verður að vera búskapur og fóst búseta
 - Möguleiki á eingöngu vaxtagreiðslum í allt að 3 ár
 - Sérstakar veðakröfur vegna kynslóðaskipta
 - 90% veðsetning í jörðum/lóðum/fasteignum
 - 75% veðsetning í vélum og tækjum
- **Atvinnurekstur kvenna**
 - 4,8% verðtryggt
 - 3% álag á REIBOR
 - Lánstími allt að 10 ár
 - Að lágmarki 75% félagsins í eigu kvenna og undir stjórn þeirra
 - Lánsupphæðir
 - Allt að 5mkr. án trygginga
 - Allt að 10 mkr. með tryggingum
- **Lán til fiskvinnslu/útgerða í viðkvæmum sjávarbyggðum**
 - Veitt á skilgreindum svæðum, sjá næstu glæru
 - Allt að 75% veðsetning í skipum með kvóta
 - 4,8% verðtryggt
 - 3,5% álag á REIBOR
 - 3,5% álag á LIBOR eða EURIBOR
 - Allt að 80% veðsetning í fiskvinnsluhúsum og/eða allt að 75% veðsetning í vélum og tækjum
 - 5,7% verðtryggt
 - 4% álag á REIBOR
 - 4,5% álag á LIBOR eða EURIBOR
- **Nýsköpunarlán**
 - 4,5% álag á REIBOR
 - Lánstími allt að 10 ár
 - Lánsupphæð að hámarki 10 mkr.
 - Tryggingar : hlutafé/hugmynd/vörumerki þar sem við á auk 50% ssk.ábyrgðar forsvarsmanna
 - Möguleiki á:
 - Algjöru greiðsluleysi fyrstu tvö árin
 - Greiða eingöngu vexti næsta ár á eftir
 - Eiginfjárramlag skal vera jafnt lánsupphæð að lágmarki
- **Græn lán**
 - 4,8% verðtryggt
 - 3% álag á REIBOR
 - Lánstími allt að 20 ár
 - Möguleiki á eingöngu vaxtagreiðslum í allt að 3 ár
 - Til umhverfisvænna verkefna
 - Lánstími í samræmi við veðandlag
 - Sérstakar veðakröfur
 - 90% veðsetning í jörðum/lóðum/fasteignum
 - 75% veðsetning í vélum og tækjum

Almennar veðakröfur lána Byggðastofnunar:

75% veðsetning í jörðum/lóðum/fasteignum

50% veðsetning í vélum og tækjum

60% veðsetning í skipum með kvóta

Lántökugjald allra lána : 1,8%

UPPFÆRT 1.12.2020

Líklegt verður að teljast að eftirspurn í lán frá Byggðastofnun verði töluverð á næsta ári við endurreisn hagkerfisins í kjölfar heimsfaraldurs. Vísbindingar eru um að viðskiptabankarnir verði tregari en oft áður að veita lán á starfssvæði Byggðastofnunar á næstu misserum. Í ljósi þess verður á árinu 2021 lögð áhersla á eftirfarandi viðmið:

1. Vegin meðaláhætta allra útlána ársins 2021 verði ekki hærrí en 10%.
2. Miðað skal við að áhætta vegna eins eða fleiri tengdra aðila fari ekki yfir 350 m.kr.
3. Sköpun eða varðveisla varanlegra starfa verði í forgrunni.
4. Að nægjanlegt eiginfjárramlag sé til nýrra verkefna.
5. Að trúverðugar rekstraráætlanir sýni fram á greiðslugetu.
6. Að öllu jöfnu verði fjármögnun stofnunarinnar til nýrra verkefna en ekki endurfjármögnunar.

Reglubundinni lánastarfsemi Byggðastofnunar verður haldið áfram með óbreyttu sniði. Auk þess verður sérstök áhersla lögð á eftirfarandi verkefni:

3.3.1 Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki í landsbyggðunum

Síðustu ár hefur verið lögð áhersla á bættu þjónustu og sýnileika fyrirtækjasviðsins út um allt land. Bæði gagnvart nýjum og núverandi viðskiptavinum og við sveitarstjórnir, atvinnuráðgjafa og ráðgjafa í landbúnaði á svæðunum. Starfsmenn sviðsins hafa verið á ferðinni að heimsækja núverandi og nýja viðskiptavini auk þess að hafa auglýsta viðverutíma í samstarfi við atvinnuþróunarfélög og Ráðgjafarmiðstöð landbúnaðarins. Auglýst er tímanlega í svæðismiðlum um stað og stund viðveru.

Þetta verkefni hefur gefist mjög vel en vitanlega legið í dvala í núverandi faraldri og er það miður. Áætlað er að viðhalda þessum ferðum á árinu 2021 þegar aðstæður leyfa og fara þær reglulega. Þetta bætir gott samband við núverandi viðskiptavini stofnunarinnar ásamt því að skapa nýjar tengingar. Ætla má að töluverð uppsöfnuð þörf hafi skapast.

Áætlað umfang 2021: 4 mannmánuðir

3.3.2 Áhættustefnur og áhættureglur – mælingar og eftirfylgni

Byggðastofnun hefur skráð áhættustefnu stofnunarinnar í fjórum megin liðum, þ.e. lausafjárahættu, rekstraráhættu, útlánaáhættu og markaðsáhættu.

Í áhættustefnunni og áhættureglum felst greining, mat og stýring á áhættuþáttum í rekstri og skilvirkt skipulag til að meta, mæla eða draga úr áhættu með ígrunduðum ákvörðunum. Sett voru markmið stofnunarinnar í þessum megin áhættuliðum og hvernig eftirfylgni með þeim er háttáð. Í ársfjórðungslegum áhættuskýrslum eru framkvæmdar mælingar á þeim viðmiðum sem sett eru fram í áhættustefnu stofnunarinnar og áhættureglum. Til viðbótar kemur árlega út ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process) skýrsla sem tekur saman ofangreinda þætti með ítarlegri hætti.

Áfram verður unnið marksvisst að eflingu áhættustjórnunar með því að fylgjast stöðugt með því hvort þörf sé á að bæta innri ferla og auka skilvirkni greininga og miðlunar á helstu áhættum í rekstri stofnunarinnar.

Áætlað umfang 2021:..... 2 mannmánuðir

3.3.3 Kaup á hlutafé og styrkveitingar 2021

Lagt er til að stofnuninni verði heimilt að verja allt að 50 m.kr. til þátttöku í hlutafjárukningu í félögum sem hún er þegar hluthafi í til að styrkja fjárhag þeirra og verja hagsmuni sína. Ekki er reiknað með almennum styrkveitingum á árinu 2021 umfram það sem leiðir af einstökum verkefnum innan ramma byggðaaætlunar.

4. STUÐNINGUR VIÐ BYGGÐAÞRÓUN

4.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Byggðastofnun skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

9. gr. Atvinnuráðgjöf

Byggðastofnun skipuleggur og vinnur að ráðgjöf við atvinnulífið á starfssvæði stofnunarinnar í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra.

Stofnunin skal í samstarfi við þá aðila sem sinna atvinnuráðgjöf vinna að bættu skipulagi atvinnuráðgjafar og aukinni þekkingu ráðgjafa m.a. í því skyni að gera ráðgjöfina markvissa og stuðla að betri nýtingu fjármuna. Stofnunin getur gert samninga við atvinnuþróunarfélög, stofnanir, sveitarfélög, sjálfstætt starfandi ráðgjafa eða aðra um að annast atvinnuráðgjöf á tilteknu sviði, atvinnugrein eða landsvæði.

4.2 Inngangur

Samstarf um atvinnu- og byggðaðróun í öllum landshlutum á starfssvæði stofnunarinnar á sér langa sögu. Nýrri veigamikil verkefni stofnunarinnar eru verkefni Brothættar byggðir og úthlutun á aflamarki Byggðastofnunar. Þá var stofnuninni falið með lögum nr. 41/2015 um ívilnanir til nýfjárfestinga á Íslandi að meta áhrif nýfjárfestingar á byggðaðróun og atvinnulíf. Engin beiðni um mat borist Byggðastofnun frá árinu 2015.

4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar

Samkvæmt fjárlögum ársins 2021 mun ríkið veita um 207,3 m.kr. til atvinnuráðgjafa á landsbyggðinni. Nýir samningar um atvinnu- og byggðaðróun voru undirritaðir í upphafi árs 2018 með gildistíma frá 1. janúar 2018 til 31. desember 2022. Samningarnir eru uppsegjanlegir með sex mánaða fyrirvara.

Markmið samninganna er:

- Að skapa grundvöll um samstarf við byggðaðróun í samræmi við stefnu Alþingis í byggðamálum, með áherslu á búsetuskilyrði og samkeppnishæfi, nýsköpunar- og atvinnuþróunarstarf.
- Að samþætta áherslur ríkisins og sameiginlegar áherslur á starfssvæði viðkomandi félags m.a. í samræmi við Sóknaráætlun landshlutans.
- Uppbygging og gagnkvæm miðlun þekkingar, reynslu og hæfni á sviði atvinnu- og byggðaðróunar milli samningsaðila.

Landshlutasamtök sveitarfélaganna eða þeir aðilar sem Byggðastofnun gerir samninga við um atvinnuráðgjöf skulu meðal annars vinna að atvinnu- og byggðaðróun, atvinnuráðgjöf, nýsköpun, eflingu búsetuþátta og upplýsingaöflun. Þá er lögð áhersla á að sinnt sé endurmenntun og samstarfi.

Byggðastofnun leggur þeim sem atvinnuráðgjöfinni sinna til fé, fylgist með að starfsemi þeirra sé í samræmi við skyldur, veitir faglega aðstoð, samræmir tengsl og gengst fyrir fundum, ráðstefnum og

náms- og kynnisferðum. Þá eru ákvæði í samningunum um markmiðasetningu og árangursmat sem og eftirfylgni. Að öðru leyti eru félögin á forræði heimamanna og lúta ekki valdi Byggðastofnunar nema hvað varðar þau atriði sem samningar kveða á um.

Framlag Byggðastofnunar til starfsemi atvinnuráðgjafarinnar er ákveðið í fjárlögum hvers árs. Á fundi sínum 25. janúar 2013 samþykkti stjórn Byggðastofnunar nýja reglu um skiptingu fjár til atvinnuþróunar

Meginhluta fjár til atvinnuþróunar er skipt á milli samningsaðila í samræmi við stærð og fjölda vinnusóknarsvæða innan þeirra vébanda. Fjöldi vinnusóknarsvæða endurspeglar að talsverðu leyti vegalengdir innan starfssvæða atvinnuþróunarfélaga og kostnað við starfsemi á mörgum stöðum. Stærð vinnusóknarsvæðanna endurspeglar styrk þeirra og þótt gert sé ráð fyrir að kostnaður við atvinnuþróun aukist með auknum mannfjölda er reiknað með hlutfallslega hærri upphæðum til fámennari svæða. Sums staðar falla vinnusóknarsvæði saman og er þá íbúafjöldi aðeins talinn til annars svæðisins.

Vægi vinnusóknarsvæða:

- A- Stærstu vinnusóknarsvæði landsins..... 10 einingar
- B- Stærsta vinnusóknarsvæði hvers félags..... 10 einingar
- C- Önnur stærri vinnusóknarsvæði..... 6 einingar
- D- Miðlungs vinnusóknarsvæði 3 einingar
- E- Lítil vinnusóknarsvæði..... 1 eining

Á árinu 2013, þegar þessu kerfi var komið á, var hver eining 1 m.kr. Með fyrirvara um framlag á fjárlögum er gert ráð fyrir að sú upphæð hækki í samræmi við verðlagsþróun á komandi árum. Verði síðar gerð breyting á einingafjölda vegna tiltekinnar tegundar svæðis gengur hún sjálfkrafa yfir öll sambærileg svæði á landinu. Flytjist vinnusóknarsvæði milli þeirra aðila sem atvinnuráðgjöf veita leiðir það jafnframt sjálfkrafa til breytinga á fjárframlögum samkvæmt þessu líkani.

Jafnframt er gert ráð fyrir tiltekinni upphæð vegna sérstakra aðstæðna sem ekki endurspeglast í fjölda og stærð vinnusóknarsvæða. Hér er sérstaklega litið til erfiðra samgangna, mikillar fólksfækkunar, lágra launa, fábreytni í atvinnulífi og atvinnuleysis. Þessar upphæðir verða samningsbundnar vegna þróunarsetra á vegum viðkomandi félaga og verða endurskoðaðar með tilliti til breytinga á aðstæðum á viðkomandi svæði og öðrum svæðum landsins. Á árinu 2020 var veitt 21,2 m.kr. til slíkra þróunarsetra á Vestfjörðum og 10 m.kr. á Suðurnesjum og 5 m.kr. til SSNE vegna sameiningu atvinnuþróunarfélaganna á Norðurlandi eystra.

Ný landshlutasamtök, Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi eystra (SSNE) hófu starfsemi 1. janúar 2020. SSNE yfirtók réttindi og skyldur Atvinnuþróunarfélags Eyjafjarðar og Atvinnuþróunarfélags Þingeyinga og þar með framlög Byggðastofnunar til atvinnu- og byggðaþróunar. Til viðbótar við reikniregluna er aukaframlag til SSNE árið 2021, tæpar fimm milljónir sem er í samræmi við ákvörðun um greiðslu til SSNE frá 2020. Á árinu 2021 verður stuðningur Byggðastofnunar við atvinnuráðgjöfina í samræmi við samninga þar um, fjárveitingar samkvæmt fjárlögum 2021 og reglur stjórnar Byggðastofnunar um skiptingu fjár.

Samkvæmt fjárlögum lækkar framlagið um 2,3 m.kr. og verður 207,3 m.kr. eins og áður segir. Á árinu 2021 er lagt til að grunnframlög, framlög til þróunarsetra á Vestfjörðum og Suðurnesjum og sérstakt framlag til Norðausturlands og liðurinn sameiginlegir fundir og fræðsla lækki um 1,1% til samræmis við

lækkun fjárlagaliðarins. Miðað við ofangreint verður skipting fjár til atvinnuþróunarinnar á árinu 2021 sem hér segir:

		Grunnframlag	Aukaframlag	Samtals	Breyting í kr.	Breyting í %
Vesturland	13,97%	23.613.000		23.613.000	263.000	1,1%
Vestfirðir	12,50%	21.127.000	20.967.000	42.094.000	468.000	1,1%
Norðurland vestra	13,97%	23.613.000		23.613.000	263.000	1,1%
Norðurland eystra	18,38%	31.069.000	4.945.000	36.014.000	401.000	1,1%
Austurland	16,18%	27.342.000		27.342.000	304.000	1,1%
Suðurland	17,65%	29.828.000		29.828.000	331.000	1,1%
Suðurnes	7,35%	12.428.000	9.890.000	22.318.000	248.000	1,1%
Samtals	100,00%	169.020.000	35.802.000	204.822.000	2.278.000	1,1%
Sameiginlegir fundir og fræðsla				2.478.000		0,90%
Af fjárlögum				207.300.000		

4.2.2 Stuðningur við brothætt byggðarlög

Á árinu 2020 voru þátttakendur í „Brothættum byggðum“ eftirtalin byggðarlög: Árneshreppur, Bakkafjörður, Borgarfjörður eystri, Grímsey, Strandabyggð, Þingeyri og Öxarfjarðarhérað.

Fyrir hvert byggðarlag er skipuð verkefnisstjórn sem í sitja fulltrúar íbúa, sveitarfélags, Byggðastofnunar, landshlutasamtaka og atvinnuráðgjafar. Einn af lykilþáttum verkefnisins Brothættar byggðir er að leiða fram vilja og skoðanir íbúanna sjálfra og hefst sú vinna á tveggja daga íbúáþingi. Með því er ætlunin að leita lausna á forsendum íbúanna og út frá greiningu á stöðu byggðarlags og niðurstöðum íbúáþings er mótuð stefna og verkefnisáætlun fyrir byggðarlagið með það fyrir augum að allir sem að verkefninu koma hafi skýra sýn á nauðsynlegar aðgerðir.

Verkefnið miðar að viðtæku samráði íbúa, sveitarfélags, landshlutasamtaka/atvinnuþróunarfélags og ríkisvalds, og því að virkja þekkingu og getu innan byggðarlaga til að móta markmið og lausnir. Þeim aðferðum sem beitt er, er ætlað að stuðla að valdeflingu (e. „empowerment“), sem birtist m.a. í fyrirkomulagi funda og í ferlinu í heild sinni. Meginmarkmið verkefnisins er að stöðva viðvarandi fólksfækkun í smærri byggðakjörnum og í sveitum landsins. Undirmerkið eru þessi:

- Að auka viðnámsþrótt brothættra byggðarlaga gegn hnignun svo sem fólksfækkun, skekktri aldursdreifingu og áföllum í atvinnulífi.
- Að virkja frumkvæði íbúa og samtakamátt og auka vitund þeirra um eigin þátt í þróun samfélagsins.
- Að gefa íbúum kost á að taka þátt í forgangsröðun málefna.
- Að stilla saman strengi ríkis, sveitarfélags, opinberra stofnana, atvinnulífs og íbúa í ákvörðunum sem varða viðkomandi byggðarlag.
- Að nýta verkefnið til að vekja athygli á viðfangsefnum sem eiga við í fleiru en einu byggðarlagi og leita lausna á þeim í samstarfi við stjórnvöld og aðra hagsmunaaðila.

Veturinn 2014/2015 lét atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið leggja mat á verkefnið og var á árinu 2015 unnin stefnumótun fyrir það sem m.a. tekur mið af niðurstöðum matsins, sem og fenginni reynslu á verkefnistímanum. Nú skiptist verkefnið í fjóra áfanga og getur verkefnistíminn verið allt að fimm árum í hverju byggðarlagi. Einnig er gert ráð fyrir því að ráðinn sé verkefnisstjóri sem sinni þáttökubbyggðarlögum á tilteknu svæði/landshluta.

Jafnframt því að móta verkefnislýsingu fyrir Brothættar byggðir hefur verið unnin fjárhagsáætlun sem tekur mið af því að ráðnir séu verkefnisstjórar og að úthlutað verði verkefnastyrkjum í hverju þátttökubýggðarlagi.

Tvö byggðarlög ljúka þátttöku í verkefninu í lok árs 2020, þrýstingur er á að taka í það minnsta eitt byggðarlag inn í verkefnið en geta til þess ræðst af fjárhagsstöðu verkefnisins. Verkefnið hefur alls náð til tólf byggðarlaga frá upphafi þess, að meðtöldum þeim sjö sem voru virk á árinu 2020.

4.2.3 Aflamark Byggðastofnunar

Aflamark Byggðastofnunar byggir á 10. gr. laga um stjórn fiskveiða nr. 116/2006 með síðari breytingum. Á fiskveiðiárinu 2020/2021 hefur stofnunin 5.154 þorskígildistonn til ráðstöfunar og í gildi eru tólf samningar á ellefu stöðum. Þeir eru; sunnanverðir Vestfirðir, Þingeyri, Flateyri, Suðureyri, Dranganes, Hrísey, Grímsey, Raufarhöfn, Bakkafjörður (tveir samningar), Breiðdalsvík og Djúpvogur. Allir samningarnir, nema annar tveggja samninga á Bakkafirði, eru með sex ára gildistíma. Þeir voru gerðir 2018 nema samningurinn á Breiðdalsvík sem gerður var 2017, samningurinn á Flateyri og annar samningurinn á Bakkafirði, sem gerðir voru 2019.

Á árinu er gert ráð fyrir almennri eftirfylgni, umsýslu, fundum og heimsóknunum vegna verkefnisins. Auk þess þurfa samningsaðilar að gera grein fyrir framgangi verkefnisins að afloknu hverju fiskveiðiári. Tilgangur þess er að safna upplýsingum um framgang verkefnanna og fylgjast með hvernig samningunum hefur verið framfylgt en einnig til að reyna að meta árangur af samningunum.

Til að auka eftirlit er verið að skoða í samstarfi við Fiskistofu hvernig hægt er að auka heimildir stofnunarinnar til að fá upplýsingar um ráðstöfun afla úr kerfum Fiskistofu. Gert er ráð fyrir að vinna nýtt sniðmát vegna skila á upplýsingum um framkvæmd samninganna til að einfalda uppgjör þeirra og samanburð á árangri.

Í framhaldi af vinnu starfshóps sem skipaður var af ráðherra, til að endurskoða meðferð og ráðstöfun þeirra 5,3% aflamarksins sem ríkisvaldið fer með umráð yfir, hefur atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið lagt fram drög að frumvarpi í Samráðsgátt. Frumvarpsdrögin fela m.a. í sér aukna aðkomu stofnunarinnar að ráðstöfun byggðakvóta til byggðarlaga (almennur byggðakvóti) í gegnum samningagerð við viðkomandi sveitarfélög og eftir atvikum aðra aðila. Einnig eru í frumvarpsdrögunum ákvæði um samspil ráðstöfunar almenna byggðakvótans og aflamarks Byggðastofnunar (sértækur byggðakvóti). Verði frumvarpsdrögin að lögum hvað þetta varðar er ljóst að umsýsla stofnunarinnar með verkefninu mun aukast talsvert frá því sem nú er.

4.2.4 Svæðisbundin flutningsjöfnun

Byggðastofnun tók við umsýslu með svæðisbundinni flutningsjöfnun um áramót 2012/2013. Markmiðið með svæðisbundinni flutningsjöfnun er að styðja við framleiðsluina og atvinnuuppbyggingu í landsbyggðunum með því að jafna flutningskostnað framleiðenda sem eru með framleiðslu og lögheimili fjarri innanlandsmarkaði eða útflutningshöfn og búa þ.a.l. við skerta samkeppnisstöðu vegna hærri flutningskostnaðar en framleiðendur staðsettir nær markaði. Umsjón með, yfirferð og útgreiðslu styrkja er í höndum starfsmanna Byggðastofnunar.

4.2.5 Flutningsjöfnun olíuvara

Þann 10. júlí 2020 samþykkti Alþingi Íslands lög nr. 89/2020, sem fela í sér nýtt fyrirkomulag á jöfnun flutningskostnaðar olíuvara. Samkvæmt 9. gr. laganna verða lög nr. 103/1994 um jöfnun á flutningskostnaði olíuvara felld úr gildi þann 1. janúar 2021 og Flutningsjöfnunarsjóður olíuvara lagður niður. Til að hvetja söluaðila olíuvara til að halda uppi eðlilegu framboði á olíuvörum til svæða sem búa við skerta samkeppnisstöðu vegna landfræðilegra og lýðfræðilegra aðstæðna var lögum nr. 160/2011 um svæðisbundna flutningsjöfnun einnig breytt. Verður flutningsjöfnun olíuvara þannig eftirleiðis í formi sérstakra styrkja sem ákvarðaðir verða útfrá þeirri heildarfjárhæð sem fyrirhugað verður að veita til jöfnunar á flutningskostnaði olíuvara í fjárlögum ár hvert, seldu magni olíuvara á viðkomandi sölustað og byggðastuðli sem skal endurspegla samkeppnisstöðu svæðis í byggðalegu tilliti að mati Byggðastofnunar. Byggðastofnun mun gegna lykilhlutverki í þessari nýju útfærslu með umsögn til ráðherra um byggðastuðla annars vegar og árlegri umsýslu og ut anumhaldi um styrki vegna flutningskostnaðar hins vegar.

4.2.6 Annar stuðningur við byggðapróun

Á undanförunum misserum hefur afgreiðslum banka, pósthúsa og dagvöruverslana verið lokað á mörgum minni þéttbýlisstöðum en einnig hefur aðgengi að opinberri þjónustu versnað og á það bæði við um þjónustu á vegum ríkis og sveitarfélaga. Að vísu hefur bætt aðgengi á netinu að nokkru komið í staðinn. Hugmyndir eru uppi um samstarf þeirra aðila sem veita mikilvæga þjónustu, hvort heldur á vegum einkaaðila eða opinberra og leita lausna. Þannig verði nærþjónusta eflað með samvinnu um framboð margra þjónustubátta Byggðastofnunar tekur þátt í þessari vinnu og telur það hlutverk sitt að vinna að slíkum verkefnum. Hugmyndir eru um að kortleggja verðþróun dagvöruverslana landfræðilega í samstarfi við ASÍ. Samkvæmt reglugerð um svæðisbundinn stuðning í sauðfjárrækt vinnur Byggðastofnun árlega skilgreiningu fyrir MAST um þau bú sem njóta eiga stuðnings.

Ár árinu 2020 var unnin greining fyrir samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytið um áhrif Covid-19 faraldursins á sveitarfélög þar sem ferðaþjónusta hefur verið mikilvæg atvinnugrein. Í byrjun september var óskað eftir því að Byggðastofnun gerði úthlutunarsamninga og annaðist útgreiðslur fyrir hönd ráðherra vegna framlaga til aðgerða hjá sex sveitarfélögum sem urðu hvað verst úti vegna hruns í ferðaþjónustu. Að ósk samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins sá stofnunin um umsýslu styrkja til sveitarfélaga vegna áskorana sem hafa fylgt faraldrinum í félagsþjónustu og barnavernd. Þá annast Byggðastofnun umsýslu aukafjárveitingar til Brothættra byggða vegna veirufaraldursins. Á árinu 2021 mun Byggðastofnun skila greinagerð um aðgerðirnar til samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins.

Frá árinu 2005 hefur Byggðastofnun ásamt Listahátíð í Reykjavík og Air Iceland Connect staðið að veitingu Eyrarrósarinnar, viðurkenningar fyrir framúrskarandi menningarverkefni á starfssvæði Byggðastofnunar. Í árslok 2012 var samningurinn endurnýjaður fyrir tímabilið 2013–2016, verðlaunaféð hækkað og fyrirkomulagi viðurkenningarinnar jafnframt breytt til samræmis við eflingu menningarstarfs í landsbyggðunum á síðustu árum. Menningarfulltrúar landshlutasamtakanna hafa nú fengið formlegt umsagnarhlutverk við val verkefna, jafnframt því sem afhending viðurkenningarinnar mun framvegis færast milli landshluta og varpa þannig sviðsljósinu á menningarstarf á ólíkum svæðum á starfssvæði Byggðastofnunar. Samningsaðilar ákváðu að framlengja samstarfið til næstu 4 ára með óbreyttu sniði, en þó þannig að árlegt framlag Byggðastofnunar hækkar úr kr. 2.500.000 í 3.000.000. Var nýr samningur undirritaður við afhendingu Eyrarrósarinnar 2017. Samningur um Eyrarrósina

rennur út um áramótin 2020/2021 og hafa samningsaðilar lýst vilja til að halda verkefninu áfram og endurnýja samninginn, e.t.v. með breyttu fyrirkomulagi. Þá hefur Byggðastofnun frá árinu 2011 veitt Landstólpann, viðurkenningu til einstaklings, fyrirtækis, stofnunar eða sveitarfélags vegna verkefnis, starfsemi, umfjöllunar eða annars sem aukið hefur veg byggðarlagsins.

4.3 Verkefni á sviði byggðapróunar á árinu 2021

4.3.1 Stuðningur við atvinnuþróun

Á árinu 2021 verður stuðningur Byggðastofnunar við atvinnuráðgjöfina í samræmi við samninga þar um, fjárveitingar á fjárlögum 2020 og reglur stjórnar Byggðastofnunar um skiptingu fjár. Sjá 4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar.

Áætlað umfang 2021:

Samstarf um atvinnuþróun: 4 mannmánuðir

Umsjón með „Vinnutorgi“ og endurskoðun reiknireglu 1 mannmánuður

4.3.2 Brothættar byggðir

Unnið verður áfram að verkefninu sem hófst á Rauфарhöfn á árinu 2012. Verkefnið mun ná til sex? byggðarlaga á árinu 2021.

Í byggðaáætlun er gert ráð fyrir 100 m.kr. framlagi til verkefnisins.

Áætlað umfang 2021:

Samhæfing og yfirumsjón verkefnisins: 17 mannmánuðir

4.3.3 Aflamark Byggðastofnunar

Áfram verði unnið að almennri umsýslu með þeim samningum sem eru í gildi en samskipti og umsýsla vegna verkefnisins hefur verið meiri en gert var ráð fyrir í upphafi.

Áætlað umfang 2021:

Vinna við aflamark..... 6 mannmánuðir

4.3.4 Svæðisbundin flutningsjöfnun

Auglýst verður eftir umsóknum um styrki vegna flutningsjöfnunar, umsóknir sem berast yfirfarnar, afgreiddar og greitt út samkvæmt reglum. Aðilar sem fá greitt geta svo átt von á að verða heimsóttir og að gögn varðandi kostnað séu skoðuð. Að lokinni afgreiðslu er útbúin greinargerð sem skilað er til samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins.

Áætlað umfang 2021:

Vinna við flutningsjöfnun: 4 mannmánuðir

4.3.5 Flutningsjöfnun olíuvara

Þann 10. júlí 2020 samþykkti Alþingi Íslands lög nr. 89/2020, sem fela í sér nýtt fyrirkomulag á jöfnun flutningskostnaðar olíuvara. Samkvæmt 9. gr. laganna verða lög nr. 103/1994 um jöfnun á flutningskostnaði olíuvara felld úr gildi þann 1. janúar 2021 og Flutningsjöfnunarsjóður olíuvara lagður niður. Til að hvetja söluaðila olíuvara til að halda uppi eðlilegu framboði á olíuvörum til svæða sem búa við skerta samkeppnisstöðu vegna landfræðilegra og/eða lýðfræðilegra aðstæðna var lögum nr. 160/2011 um svæðisbundna flutningsjöfnun einnig breytt. Verður flutningsjöfnun olíuvara þannig eftirleiðis í formi sérstakra styrkja sem ákvarðaðir verða útfrá þeirri heildarfjárhæð sem fyrirhugað verður að veita til jöfnunar á flutningskostnaði olíuvara í fjárlögum ár hvert, seldu magni olíuvara á viðkomandi sölustað og byggðastuðli sem skal endurspegla samkeppnisstöðu svæðis í byggðalegu tilliti að mati Byggðastofnunar.

Byggðastofnun mun gegna lykilhlutverki í þessari nýju útfærslu með umsögn til ráðherra um byggðastuðla annars vegar og árlegri umsýslu og utanumhaldi um styrki vegna flutningskostnaðar hins vegar.

Áætlað umfang 2021:

Vinna við flutningsjöfnun olíuvara 3 mannmánuðir

4.3.6 Annar stuðningur við byggðapróun

Á árinu 2021 mun Byggðastofnun áfram taka þátt í samstarfi við Listahátíð í Reykjavík og Air Iceland Connect um veitingu Eyrarrósarinnar jafnframt því sem Landstólpinn verður veittur á aðalfundi stofnunarinnar.

Áætlað umfang 2020:

Vinna við annan stuðning: 1 mannmánuður

5. ÖFLUN OG MIÐLUN UPPLÝSINGA

5.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknnum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

8. gr. Rannsóknir á atvinnu- og byggðapróun

Byggðastofnun vinnur að gagnasöfnun og rannsóknnum og fylgist með atvinnu- og byggðapróun og helstu áhrifaþáttum hennar og árangri opinberra stuðningsaðgerða á sviði atvinnumála og byggðapróunar, jafnt á Íslandi sem í löndum þar sem svipaðar aðstæður eru. Stofnunin getur tekið þátt í alþjóðlegum rannsóknarverkefnum og gert samninga við háskóla, rannsóknastofnanir og aðra um rannsóknir á þessu sviði.

5.2 Inngangur

Mikilvægt er að gerðar séu vandaðar rannsóknir á áhrifum skipulags opinberrar þjónustu á lífskjör og byggðapróun. Þjónusta á borð við heilbrigðis- og félagsþjónustu, löggæslu og dómstóla, menntun og menningarstarfsemi eru eftirsóknarverð gæði og skattgreiðendur sækjast eðlilega eftir búsetu á svæðum þar sem þeir geta notið þeirrar þjónustu sem þeir greiða fyrir. Á sama tíma skapar slík þjónusta mörg og fjölbreytt störf sem geta eftir búsetu á stórum svæðum og stuðlað að eðlilegri aldurs- og kynjasamsetningu þeirra.

Ennfremur er þörf á auknum rannsóknnum á margvíslegum tegundum byggðarlaga og mismunandi svæðum landsins. Þannig er til dæmis mikilvægt að greina ólík tækifæri og áskoranir í sveitum landsins, smærri þorpum og stærri bæjum sem gegna þjónustuhlutverki fyrir tiltekin svæði. Atvinnusóknarkort Byggðastofnunar leggur mikilvægan grunn að frekari rannsóknnum en enn er þó tiltölulega lítið vitað um þætti eins og fasteignamarkað, samskiptamynstur milli byggðarlaga og innan svæða. Kannanir á þjónustusókn í öllum landshlutum utan höfuðborgarsvæðisins, sem Byggðastofnun hefur unnið, varpa ljósi á hvert íbúar sækja mismunandi tegundir þjónustu um lengri og skemmri veg.

Stærð svæða ákvarðast af samskiptum fólks og því er mikilvægt að auka þekkingu á áhrifum samgangna og boðskipta á byggðapróun. Efla þarf rannsóknir á samfélagslegum áhrifum vegakerfisins og stuðla að nýtingu þeirra í ákvarðanatöku í samgöngumálum.

Vart verður áhuga stjórnvalda á að fela stofnuninni fleiri verkefni. Þar er nýjast að með lögum um opinber fjármál nr. 123/2015 er Byggðastofnun falið að gefa fjárlaganefnd Alþingis umsögn um áhrif fjárlagafrumvarpsins á byggðapróun í landinu. Í lögum 52/2016 um almennar íbúðir er ákvæði um að íbúðalánasjóður geti óskað umsagnar Byggðastofnunar við mat á svæðum þar sem veita má viðbótarframlag frá ríkinu vegna þess að bygging íbúða hefur verið í lágmarki eða sérstök vandkvæði eru á því að fá fjármögnun á almennum markaði. Þá er æ oftast kallað eftir greiningum stofnunarinnar ef upp koma alvarleg vandamál í einstökum atvinnugreinum eða byggðarlögum og telur stofnunin sé skylt að bregðast fljótt við þegar slík erindi berast.

Haldið verður áfram samvinnu við Samband íslenskra sveitarfélaga og landshlutasamtökin en þau hafa víða tekið við atvinnuráðgjafarstarfseminni.

Í stefnuyfirlýsingu ríkisstjórnarinnar er víða að finna áform um aðgerðir í byggðamálum sem gefa tilefni til að Byggðastofnun komi að verkum. Stofnunin mun bjóða fram krafta sína eftir því sem tilefni gefst. Eins og áður er fram komið er stofnunin framkvæmdaraðili að 11 aðgerðum í byggðaáætlun 2018-2024.

5.2.1 Úttektir, greiningar og umsagnir

Byggðastofnun safnar og miðlar margvíslegum upplýsingum um stöðu og framtíðarhorfur landsbyggðanna. Þar má til dæmis nefna greinargerðir sem fylgt hafa byggðaáætlunum, nú síðast ritið „Stöðugreining 2017 – Byggðaþróun á Íslandi“ sem er fylgdi drögum að stefnumótandi byggðaáætlun 2018-2024, en það var uppfærsla eldra skjals. Það skjal verður uppfært á árinu 2021. Í stöðugreiningum landshlutanna átta voru einstakir kaflar uppfærðir á árinu 2020.

Gera þarf ráð fyrir svigrúmi í starfsáætlun til að bregðast við óvæntum erindum. Í auknum mæli er óskað eftir aðkomu Byggðastofnunar að ýmsum verkefnum á vegum Alþingis, ráðuneyta og annarra opinberra stofnana. Sem dæmi um slík verkefni er úttekt sem gerð var að beiðni atvinnuveganefndar um strandveiðar vegna breytinga sem gerðar voru á kerfinu. Greiningin var tvískipt annars vegar tölulegar upplýsingar um þróunina, fjöldi báta og afli eftir höfnum og svæðum. Hins vegar var framkvæmd viðhorfskönnun meðal strandveiðisjómanna sem höfðu strandveiðileyfi sumarið 2019. Þá var unnin samantekt fyrir samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra um áhrif hruns í ferðapjónustu vegna Covid-19 á sveitarfélögin. Í framhaldi var skipað tvö viðbragðsteymi til að aðstoða sex sveitarfélög og var Byggðastofnun falið að sjá um úthlutun fjármuna til þeirra.

Á árinu 2021 verður unnin skýrslu um hagvöxt landshluta í samvinnu við Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Unnin verður skýrsla um þróun atvinnutekna 2008-2019. Stofnunin vinnur úr og birtir opinberar upplýsingar sem fengnar eru frá ýmsum aðilum og má þar nefna kort sem byggð eru á gögnum Hagstofu Íslands um íbúðapróun og atvinnugreinar, gögnum Bændasamtaka Íslands um greiðslumark í landbúnaði, upplýsingum úr Árbók sveitarfélaga um útsvarstekjur o.fl., gögnum Vinnu-málastofnunar um atvinnuleysi eftir landshlutum og gögnum um vinnusóknarsvæði þéttbýlisstaða sem safnað var í samvinnu við atvinnuþróunarfélögin. Mikilvægt er að þessar upplýsingar séu uppfærðar reglulega og brýnt er að uppfæra kortagögn sem og að endurskoða reglulega stærð vinnusóknarsvæða.

Húsnæðisverð er mjög mishátt eftir því hvar á landinu er. Á sumum svæðum er endursöluverð húsnæðis svo lágt að ekkert er byggt því byggingarkostnaður er langt yfir söluverði. Greina þarf þau svæði þar sem svo er ástatt og gera tillögur um hvernig hægt er að bregðast við. Íbúðalánasjóður hefur leitað aðkomu Byggðastofnunar vegna tilraunaverkefnis um lausn á húsnæðisvanda svæða þar sem húsnæðismarkaður er lítið virkur eða óvirkur og tekur stofnunin þátt í verkefninu.

Afla þarf frekari upplýsinga um hvort búseta hafi áhrif á það hvort fólk sækir sér sérhæfða heilbrigðisþjónustu og á árinu 2021 verða birt ný gögn sem aflað var í búferlarannsókninni um þjónustusókn til sérfræðilækna.

Á árinu 2019 var hafist handa við að skilgreina hvað er grunnþjónusta og rétt fólks til opinberrar grunnþjónustu og að vinna tillögur um jöfnun kostnaðar. Því verkefni verður haldið áfram á árinu og lögð verður áhersla á að ljúka verkefninu á fyrri hluta árs 2021. Á árinu 2020 hefur Byggðastofnun unnið að því að hanna uppsetningu á prufumælaborðum þar sem myndræn framsetning eru notuð til

að birta gögn um íbúafjölda í sveitarfélögum, sveitarfélagaskipan, atvinnutekjur o.fl. stendur til að setja töluleg gagnasett Byggðastofnunar sem mest upp í gagnvirkum mælaborðum árið 2021. Loks hefur Byggðastofnun gegnt mikilvægu hlutverki fyrir Íslands hönd í alþjóðlegu samstarfi um rannsóknir og stefnumótun í byggðamálum. Starfsmenn Byggðastofnunar eru þátttakendur í starfsnefndum á vegum norrænu embættismannanefndarinnar um byggðamál sem Nordregio hefur umsjón með auk þess sem forstjóri stofnunarinnar situr í stjórn Nordregio sem er rannsóknarstofnun á sviði byggðamála á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar. Þá sitja starfsmenn Byggðastofnunar fundi stjórnarnefndar evrópsku byggðarannsóknastofnunar innar ESPON í umboði samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins.

Umfang fiskeldis í íslensku atvinnulífi hefur aukist jafnt og þétt og ekki síst vægi greinarinnar í atvinnulífi í dreifðum byggðum. Þessu fylgja miklar áskoranir og ýmsar spurningar vakna um áhrif greinarinnar á nærumhverfi sitt. Fiskeldi er alþjóðleg atvinnugrein og við eigum í harðri samkeppni við nágrannaþjóðir okkar á þessu sviði, lönd eins og Noreg, Færeyjar og Skotland. Því skiptir starfs- og rekstrarumhverfi greinarinnar mái í þessum samanburði, bæði hvað varða stjórnsýslulega umgjörð ríkis og sveitarfélaga og gjaldtöku af rekstraraðilum í fiskeldi, jafnt á sjó og í landi. Á árinu 2021 verður unnin samanburðargreining á starfsumhverfi greinarinnar á Íslandi og í nágrannalöndunum.

5.2.2 Mat á áhrifum nýffjórðingaráætlunar, umsagnir um þingmál

Með lögum nr.41/2015 um ívilnanir til fjórðingaráætlunar á Íslandi fékk Byggðastofnun það hlutverk að meta áhrif viðkomandi fjórðingaráætlunar á byggðaðróun og atvinnulíf. Þetta hlutverk hefur ekki verið íþyngjandi að undanförunu. Samkvæmt lögum nr.123/2015 skal Byggðastofnun gefa fjárlaganefnd Alþingis umsögn um áhrif fjárlagafrumvarpsins á byggðaðróun í landinu.

Stofnunin mun sinna beiðnum sem berast um umsagnir þingmála eins og gert hefur verið um langa hríð. Hefur beiðnum um umsagnir farið mjög fjölgandi.

5.2.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar

Unnið hefur verið að uppbyggingu gagnagrunns um nokkurra ára skeið. Megin markmið með gagnagrunninum er að:

- Safna og tryggja varðveislu byggðatengdra upplýsinga.
- Styðja við greiningu og rannsóknir með því að tryggja aðgengi starfsmanna auk annarra að þessum upplýsingum.
- Stuðla að aukinni meðvitund almennings um byggðaðróun með myndrænni framsetningu slíkra upplýsinga um vefgátt.

Sem dæmi um gögn sem þegar hefur verið safnað í grunninn eru gögn um dreifingu starfsgilda ríkisstofnana á Íslandi, fasteignagjöld og orkukostnaður á völdum stöðum, mannfjöldagögn, greiðslumark og bústofnsstærð í sauðfjár- og nautgriparækt frá Matvælastofnun, svæðaskiptar upplýsingar um heildarlaun eftir atvinnuflokkum frá Hagstofu Íslands ásamt ýmsum grunn landupplýsingum frá Landmælingum Íslands.

Starfsmenn Byggðastofnunar hafa þegar aðgang að grunninum og sem dæmi um hvernig hann nýtist við greiningu og rannsóknir birti Byggðastofnun á árinu 2019 íbúafjöldaþróunarspá til ársins 2067 á sveitarfélagagrunni sem byggir á mannfjöldagögnum Hagstofu Íslands.

Myndræn framsetning um vefgátt hefur jafnframt verið í þróun og sem dæmi má nefna aðgengi að mannfjöldagögnum Hagstofu Íslands á vefsíðu Byggðastofnunar.

Byggðastofnun hefur á undanförunum árum unnið að uppbyggingu gagnagrunns með byggðatengdum upplýsingum og framsetningu svæðisgreindra upplýsinga sem ekki hafa verið tiltækar annars staðar niður á einstök svæði. Byggðastofnun leggur áherslu á að gera opinberar upplýsingar um byggðamál aðgengilegar. Á árinu 2020 var sett upp Gagnatorg á vef stofnunarinnar. Þar má m.a. skoða íbúapróun og aðrar upplýsingar sem settar eru fram með myndrænum hætti.

5.2.4 Stuðningur við rannsóknir

Byggðastofnun stofnaði ásamt atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneyti Byggðarannsóknarsjóð sem hefur haft til úthlutunar 10 m.kr. á ári. Tilgangur sjóðsins er að efla byggðarannsóknir og bæta þannig þekkingargrunn fyrir stefnumótun og aðgerðir í byggðamálum. Fyrsta úthlutun úr sjóðnum fór fram á ársfundi Byggðastofnunar vorið 2015. Veittir eru styrkir til meistaranema. Annað hvert ár er haldin byggðamálaráðstefna í samstarfi við Samband íslenskra sveitarfélaga og fleiri aðila þar sem kallað er eftir erindum um tilgreind málefni. Slík ráðstefna var haldin síðast í Stykkishólmi í október 2018. Byggðaráðstefnunni 2020 var frestað vegna Covid-19 en verður ef aðstæður leyfa haldin vorið 2021 undir yfirskriftinni: *Menntun án staðsetningar, framtíð menntunar í byggðum landsins*. Í samstarfi við Samband íslenskra sveitarfélaga, Háskólafélag Suðurlands, Samtök sunnlenskra sveitarfélaga og Mýrdalshrepp.

Á árinu 2018 var hafin umfangsmikil rannsókn á búferlaflutningum sem standa mun til ársins 2021. Samið var við Þórodd Bjarnason, prófessor um verkefnisstjórn.

5.3 Verkefni við söfnun og miðlun upplýsinga á árinu 2021

Auk venjubundinnar starfsemi við söfnun og miðlun upplýsinga mun Byggðastofnun á árinu 2021 vinna að þremur flokkum verkefna á þessu sviði.

5.3.1 Úttektir, greiningar og umsagnir

Stofnunin mun vinna tölfræðileg gögn um íbúapróun, þróun fasteignamats og fasteignagjalda, orkukostnað og atvinnutekjur eftir atvinnugreinum og svæðum. Stöðuggreiningar landshluta voru uppfærðar á árinu 2020. Stefnt er að því að stöðuggreining landsins í heild verði uppfærð og sett í mælaborð á árinu 2021. Niðurstöður þjónustukannana frá 2017-2018 verða settar í mælaborð á árinu. Haldið verður áfram að kanna þjónustusókn íbúa í landsbyggðunum og þjónustusóknarsvæði skilgreind. Áfram verður unnin skýrsla um hagvöxt landshluta í samvinnu við Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Þá mun stofnunin eftir föngum vinna úttektir og greiningar fyrir ráðuneyti, þingnefndir, sveitarstjórnir og landshlutasamtök.

Þátttöku í nefndastörfum á vegum opinberra aðila verður sinnt eftir því sem tilefni gefst til og tók eru á. Sömu leiðis verður fylgst með hvernig nágrannaþjóðir takast á við byggðapróun.

Unnin verður skýrsla um staðsetningu og fjölda starfa á vegum ríkisins og stofnana þess miðað við áramót 2020/2021. Stefnt er að því að einnig verði skoðað hvar þeir sem störfunum gegna eru búsettir.

Haldið verður áfram vinnu við að skilgreina hvað er grunnþjónusta, tæknilega framkvæmd og jöfnun kostnaðar við að sækja þjónustuna.

Unnin verður samanburðargreining á starfsskilyrðum fiskeldis á Íslandi og í nágrennalöndunum.

Áætlað umfang 2021:

Vinna við úttektir, greiningar og umsagnir:..... 21 mannmánuðir

Nefndastörf, byggðaþróun í nágrennalöndum: 3 mannmánuðir

5.3.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál

Unnið verður mat á áhrifum þeirra fjárfestingarverkefna sem óskað kann að verða eftir af hálfu ráðuneytis. Unnið verður mat á áhrifum fjárlagafrumvarps á byggðaþróun. Veittar verða umsagnir um þingmál eftir því sem tilefni er til.

Áætlað umfang 2021:

Vinna við mat á áhrifum nýfjárfestinga og umsagnir um þingmál...3 mannmánuðir

5.3.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar

Byggðatengdum upplýsingum verður safnað og varðveisla þeirra tryggð í gagnagrunni Byggðastofnunar og jafnframt einnig með öðrum hætti eftir því sem heppilegt kann að þykja. Stutt verður við greiningu og rannsóknir á byggðatengdum málefnum með því að tryggja aðgengi starfsmanna Byggðastofnunar auk annarra að þessum upplýsingum. Með myndrænni framsetningu þeirra um vefgátt verður leitast við að auka þekkingu og vitund almennings um byggðaþróun.

Haldið verður áfram samstarfi við Þjóðskrá, Skipulagsstofnun, Hagstofu Íslands, Samband íslenskra sveitarfélaga, Landmælingar, Nordregio, landshlutasamtökin og fleiri aðila um gagnaöflun og þróun myndrænnar framsetningar slíkra upplýsinga.

Áætlað umfang 2021:

Vinna við gagnagrunn:..... 10 mannmánuðir

5.3.4 Stuðningur við rannsóknir

Haldið verður áfram rannsókn á búferlaflutningum sem hafin var 2018, verkefninu hefur seinkað um þrjú mánuði vegna Covid-19 en samkvæmt verkáætlun átti vinnunni að ljúka í árslok 2020. Nú er gert ráð fyrir að hægt verði að ljúka verkefninu í mars með ráðstefna í Reykholti þar sem helstu niðurstöður rannsóknarinnar verða kynntar. Með starfrækslu Byggðarannsóknarsjóðs gefst tækifæri til að styðja við rannsóknir á sviði byggðamála. Byggðastofnun mun auglýsa styrki úr Byggðarannsóknarsjóði og annast samskipti við umsækjendur en stjórn sjóðsins ákveður hvaða verkefni verða styrkt. Úthlutun mun fara fram á ársfundi Byggðastofnunar. Auglýst verður eftir umsóknum frá meistaranemum um styrki til meistaraverkefna sem tengjast byggðamálum. Haldin verður byggðaráðstefna haustið 2021 í samstarfi við Samband íslenskra sveitarfélaga og fleiri.

Áætlað umfang 2021:

Undirbúningur ráðstefnu og stuðningur við rannsóknir: 3 mannmánuðir

6. STARFSÁÆTLUN STJÓRNAR BYGGÐASTOFNUNAR

Í samræmi við góða stjórnarhætti skal stjórn Byggðastofnunar árlega skilgreina mikilvægustu verkefni sín, markmið og stefnu stofnunarinnar og gera starfsáætlun um störf sín. Í þessari starfsáætlun eru sett niður þau föstu verkefni sem stjórn Byggðastofnunar skal taka fyrir á fundum sínum samkvæmt reglum um störf stjórnar Byggðastofnunar og lagafyrirmælum, en einnig önnur verkefni og upplýsingagjöf um stöðu ýmissa verkefna sem Byggðastofnun hefur með höndum. Þetta er ekki tæmandi listi og getur tekið breytingum en gert er ráð fyrir því að á fyrsta fundi nýrrar stjórnar eftir ársfund skuli forstjóri leggja fram tillögu að dagsetningum og fundarefni stjórnarfunda til næsta ársfundar ásamt staðsetningu fundanna.

Á öllum fundum stjórnar er gert ráð fyrir að fjallað sé um framfylgd starfsáætlunar og að lagt sé fram bráðabirgðauppgjör á rekstri stofnunarinnar um síðustu mánaðarmót til kynningar. Þá skulu ávallt lagðar fram fundargerðir lánanefndar og þau lánamál sem lánanefnd vísar til stjórnar til afgreiðslu.

Gert er ráð fyrir að forstöðumenn allra sviða stofnunarinnar sitji að jafnaði stjórnarfundina og starfsfólk stofnunarinnar komi inn á stjórnarfundi eins og tilefni er til.

6.1 Efni á dagskrá stjórnarfunda

Janúar

- Áhættuskýrsla 4. ársfjórðungs lögð fram til kynningar.
- Skýrsla regluvarðar lögð fram og erindisbréf regluvarðar endurnýjað.
- Árangursmat á störfum stjórnar.

Febrúar

- Endurskoðun á reglum um störf stjórnar.
- Kynning á útlánum ársins á undan.
- Kynning á starfsemi og verkefnum atvinnuþróunarfélaganna.
- Staðsetning og fundarefni ársfundar ákveðið.
- Skýrsla ábyrgðarmanns peningabættis lögð fram.
- Skýrsla persónuverndarfulltrúa lögð fram.

Mars

- Ársreikningur lagður fram til samþykktar. Innri og ytri endurskoðendur koma á fundinn og fara yfir sína vinnu. Fjallað um skýrslu endurskoðunarnefndar.
- ICAAP skýrsla næstliðins árs lögð fram til samþykktar.
- Samanburður á fasteignagjöldum - til kynningar.
- Samanburður á orkukostnaði - til kynningar.

Apríl

- Áhættuskýrsla 1. ársfjórðungs lögð fram til kynningar.
- Skýrsla um framfylgd jafnréttisáætlunar lögð fram til kynningar.
- Endurskoðun jafnréttisáætlunar Byggðastofnunar þriðja hvert ár.

Mái

- Kynning á starfsemi stofnunarinnar og regluverki sem um stofnunina gildir fyrir nýtt fólk í stjórn.
- Starfsáætlun stjórnar fyrir næstu 12 mánuði staðfest og fundartímar og staðsetning stjórnarfunda fram að næsta ársfundi.
- Endurskoðun á starfsreglum endurskoðunarnefndar.
- Kosning í endurskoðunarnefnd Byggðastofnunar til næstu 12 mánaða.

Júní

- Öryggisstefnur upplýsingatæknikerfa staðfestar.
- Umræður um vaxtakjör Byggðastofnunar.

Júlí

- Enginn fundur haldinn.

Ágúst

- 6 mánaða uppgjör stofnunarinnar lagt fram til samþykktar. Ytri endurskoðandi kemur á fundinn.
- Áhættuskýrsla 2. ársfjórðungs lögð fram til kynningar.

September

- Endurskoðuð áhættustefna Byggðastofnunar lögð fram til kynningar og umræðu.

Október

- Áhættuskýrsla 3. ársfjórðungs lögð fram til kynningar.
- Endurskoðuð Áhættustefna Byggðastofnunar lögð fram til samþykktar.
- Kynning á aflamarki Byggðastofnunar.
- Kynning á fullnustueignum Byggðastofnunar.
- Flutningsjöfnunarstyrkir - til kynningar.

Nóvember

- Drög að rekstrar- og starfsáætlun Byggðastofnunar næsta árs lögð fram til kynningar.
- Drög að umsögn Byggðastofnunar um fjárlagafrumvarp komandi árs til kynningar.
- Kynning á fullnustueignum Byggðastofnunar

Desember

- Rekstrar- og starfsáætlun Byggðastofnunar næsta árs lögð fram til samþykktar.
- Umræður um vaxtakjör Byggðastofnunar.
- Brothættar byggðir - kynning á stöðu verkefnisins.